

ISTORICUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PENTRU RROMI (Gheorghe Sarău)

I. ȘCOLARIZAREA ROMILOR LA ÎNCEPUT. INIȚIATIVE ALE MINISTERULUI DIN PERIOADA IANUARIE 1990 – DECEMBRIE 1997

I. Mai înainte de anul 1990

În perioada comunistă, au existat, în istoria învățământului românesc, mai multe inițiative concrete destinate școlarizării romilor. Așa, de pildă, în perioada 1949 - 1951, la Șiria, în județul Arad, inimosul învățător Vasile Homescu a organizat o școală pentru romi, care a fost vizitată în anul 1951 de ministrul învățământului Ion Nistor și de Grigoraș Dinicu, care era atunci reprezentantul romilor. Cu acest prilej, doamna învățătoare Georgina Homescu s-a bucurat de elogiile deosebite ale vizitatorilor față de modul strălucit în care cei 41 de elevi din clasa sa s-au prezentat la lecții.

Evident, au urmat și alte experimente timide sau foarte reușite, cum a fost, de exemplu, cel din satul Gura Văii (județul Bacău), demarat la 15 septembrie 1974 de către sociologul Mihai Merfea, cadru universitar la Institutul de Învățământ Superior din Bacău.

Astfel de inițiative singulare, de tip artizanal, își aveau originea în omenia, luciditatea și stăruința unor dascăli ai școlii românești și nu ca urmare a unei politici centrale.

Sedentarizarea romilor, întreprinsă energic de autoritățile comuniste, a contribuit în plan educațional – când nu s-a exagerat cu trimiterea forțată a elevilor romi la școală – la o bună școlarizare a acestora.

Cum era și firesc, după Decembrie 1989, s-a înregistrat în România o adevărată explozie a fenomenului rrom în toate planurile (socio-politic, muzical, editorial, publicistic, educațional etc.).

II. Perioada ianuarie 1990 - decembrie 1997

La nivel preuniversitar

a) *Înființarea de clase și de grupe pentru studiul limbii romani în cadrul Școlilor Normale (fostele Licee Pedagogice)*

În anul 1990, prin deschiderea adusă de beneficele evenimente politice survenite în România, Ministerul Învățământului a transformat Compartimentul pentru minorități naționale într-o Direcție de Învățământ pentru Minorități Naționale, încadrând în schema sa de funcționare un inspector rrom pentru învățământul în rândul romilor, în persoana doamnei profesoare de limba și literatura română *Ioana (Ina) Radu*. De altfel, la inițiativa sa, se trece la înființarea a trei clase experimentale în cadrul a trei Școli Normale din București, Bacău și Târgu Mureș, ce aveau ca scop formarea viitorilor învățători romi (sau "învățători care vor lucra la clase de romi"), cu începere din anul de învățământ 1990/1991. Programa școlară prevedea pentru astfel de clase studiul limbii și literaturii romani (câte 3 h / săptămâna) și, de asemenea, practica pedagogică în ultimii ani de studiu (al IV-lea și al V-lea), la clasele primare la care se studiază obiectul limba și literatura romani. De menționat că la Școala Normală din București orele de limba romani au fost asigurate, după cum urmează: în intervalul sept. 1990-30 aprilie 1991 de către d-na prof. *Ina Radu* și de dl. învățător *Nicu Tudoran* (etnic rrom); în perioada 1 mai 1991 – iunie 1994 – de către d-l prof. *Gheorghe Sarău* (gajeu); din sept. 1994 – până în anul 1999 – de către d-ra *Camelia Stanescu* (romni din neamul căldărarilor, absolventă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, promoția 1994, secția spaniolă-română, și a Cursului facultativ de limba romani din cadrul aceleiași facultăți, ținut de domnul *Gheorghe Sarău*).

La Școala Normală din Bacău, orele de limba, literatura și civilizația romani au fost ținute de către d-l prof. univ. dr. *Mihai Merfea* (gajeu), pe durata unui an școlar, apoi de d-ra *Ciuraru*

Nicoleta (romni, poetă, absolventă a secției de asistență socială a Facultății de Sociologie din Universitatea București, promoția 1997), după care, de către o altă romni, *Gheorghiu Teodora*.

Orele de limba și literatura romani la Școala Normală din Târgu Mureș, pe toată durata cât a existat clasa de învățători pentru romi, în intervalul 1990-1995, au fost asigurate de către prof. *Gheroghe Moldovan* (rom, profesor de matematică din respectivul liceu).

După modelul celor trei clase de învățători (pentru) romi, au fost organizate alte două clase de învățători pentru romi (dar, din pacate, cu foarte puțini elevi romi, majoritatea elevilor fiind reprezentată de elevi români), în cadrul Școlilor Normale din Slatina (jud.Olt), respectiv la Școala Normală din București.

La Școala Normală din Slatina, la clasa de învățători romi, orele de specialitate (limba și literatura romani) au fost asigurate de domnii *Ștefan Marin* și *Ion Vasile*, în prima fază, apoi, în anul școlar 1997/1998, de către domnul învățător *Fieraru Dumitru*, și, în continuare, de către d-ra învățătoare *Anița Manuela Constantin*, toți de etnie rromă.

La Școala Normală din București a mai existat, după ce grupa de romi și-a terminat studiile în anul 1995, și o grupă cu 6 elevi români, ce s-au pregătit pentru a lucra la clase cu copii romi. Predarea limbii și literaturii romani a fost făcută, în continuare, de domnișoara *Camelia Stănescu*.

b) înființarea de clase pentru studiul limbii și literaturii romani la clasele I-XIII

După transferul d-nei *Ina Radu* din Ministerul Învățământului la Ministerul Culturii, în toamna anului 1990, și, apoi, la cererea, la catedra de limba româna din localitatea sa natală Ștefănești de Jos (județul Ilfov), cu problemele romilor s-a ocupat, suplimentar, inspectoarea pentru limba slovacă, d-na Marioara Constantinescu - Condruț, până în septembrie 1992 când a fost încadrat în Serviciul "Învățământ pentru minorități naționale", ca inspector de specialitate pentru romi, domnul ing. prof. *Ilie Pipoi*. Acesta a sprijinit inițiativa domnului *Corneliu Dorot*, din Sântana (jud. Arad), de a se trece la studiul experimental al limbii și literaturii romani ca limba maternă (câte 4 ore / saptamână), la nivelul claselor I-IV, cu începere din anul școlar 1992 / 1993, și a încurajat extinderea unor astfel de inițiative.

Astfel, un experiment similar a fost întreprins la Școala nr. 83 Bobesti (comuna Glina, jud. Ilfov), unde orele de limba și literatura romani au fost ținute, inițial, de d-ra *Carmen State* (romni, absolventă de liceu și a cursului facultativ de limba romani organizat de Universitatea din București, poetă, traducătoare a Evangheliei după Matei, în prezent redactor al emisiunilor TVR "Din viața romilor", absolventă a Facultății de asistență socială a Universității București). În continuare, pentru orele de limba și literatura maternă romani a fost încadrat d-l *Constantin Lucian*, de asemenea, din etnia romilor.

Proiecte similare s-au înregistrat și în alte localități, ca, de ex., la Școala "ROMROM" afiliată Școlii nr.6 din Caracal, la inițiativa domnului *Ion Vasile*, rom, absolvent de liceu, la Școala Variăș (din jud. Timiș), în urma demersurilor întreprinse de d-na învățătoare *Mirena Cionca-Iovan* (romni, absolventă a clasei de învățători romi a Școlii Normale din București, promoția 1995), la Școala nr.136 din Ferentari, sectorul 5 (București), la inițiativa și perseverența d-rei învățătoare *Mihaela Zătreanu* (romni, absolventă a clasei de învățători romi a școlii Normale din București, promoția 1996, ulterior, în 2002, și a secției "engleză – limba rromani" a Facultății de Limbi și Literaturi Străine București).

Dar preocupările de introducere a studiului limbii și literaturii romani la grupe și clase cu elevi romi au constituit doar o parte din obiectivele Ministerului Învățământului, căci, în paralel, au fost sprijinite și proiectele de școlarizare și de alfabetizare a copiilor și tinerilor romi. Așa, de pildă, la solicitarea Bisericii Baptiste "Providența" din București – Cartierul

Ferentari, cu concursul domnului inspector pentru romi, *Ilie Pipoi*, al domnului *Nikolaus Kleininger*, directorul de atunci al Direcției Învățământ pentru Minorități Naționale, și al Secretarului de Stat din acea vreme, domnul *Romulus Pop*, au fost oficializate, în anul școlar 1993/1994, clasele înființate de soții *Ovidiu* și *Viorica Filipescu* din cadrul acestei Biserici, pentru sprijinirea școlarizării "copiilor străzii" (între aceștia fiind și copiii romi din cartier). Din păcate însă, nu s-a perseverat și în direcția studierii limbii romani de către elevii romi interesați în acest sens, rezultatele excelente obținute de aceste tinere cadre didactice la "Școala Rut", apoi, din anul 1997, la Școala "Căminul Phillip" (de asemenea în Cartierul Ferentari) fiind legate de școlarizarea și de alfabetizarea copiilor și tinerilor romi.

c) Numirea de metodiști pentru școlarizarea romilor și pentru studiul limbii romani

Paralel cu organizarea claselor pentru studiul limbii și literaturii romani și cu proiectul de formare a învățătorilor pentru romi, Ministerul Învățământului a procedat la numirea de metodiști "voluntari" pentru școlarizarea romilor. Sporadic - cât doamna inspector de specialitate dr. *Maria Constantinescu-Condruț* a preluat suplimentar atribuțiunile privind educația romilor (din toamna anului 1990 și până la venirea în Minister a domnului *Ilie Pipoi*, în septembrie 1992), cât domnul *Ilie Pipoi* a funcționat pe acest post (până la detașarea sa din Ministerul Învățământului la Inspectoratul Școlar al Municipiului București, în urma restructurării schemei de funcționare a Ministerului Învățământului, în septembrie 1994) - activitatea Ministerului a fost sprijinită de unii metodiști cu școlarizarea romilor, ca profesorul *Biră Mitrică* - pentru o foarte scurtă vreme, și numai în județele Dolj și Olt - și activistul rom, *Octavian Stoica*, din județul Vâlcea.

Din septembrie 1990 și până în luna mai 1998, metodistul Ministerului pentru predarea limbii romani și pentru școlarizarea romilor a fost prof. insp. *Gheorghe Sarău* (care lucra în Ministerul Învățământului la Direcția de Relații Internaționale), iar, din septembrie 1994 și până în anul 1998, și de metodistul pentru școlarizarea romilor, profesorul rom cu gr. I, domnul *Ion Ionel*. De activitatea din Minister pentru școlarizarea romilor - din septembrie 1994, când domnul *Ilie Pipoi* trece ca inspector pentru romi la ISMB, și până la venirea domnului *Gheorghe Sarău* ca inspector pentru limba romani în mai 1998 - s-au ocupat inspectoarele *Maria Constantinescu - Condruț* și *Vieroslava Timar*, ca sarcini suplimentare.

d) Elaborarea instrumentelor de lucru școlare

În anul 1990, Ministerul Învățământului a procedat la recunoașterea Alfabetului oficial, comun, internațional al limbii romani și la introducerea sa, în mod oficial, în școlile în care se studiază limba și literatura romani.

În perioada 1991-1994, au fost elaborate, de metodistul prof. insp. *Gheorghe Sarău*, două programe școlare pentru studiul limbii și literaturii romani, aprobate de Ministerul Învățământului (*Gheorghe Sarău* [Ministerul Învățământului și Științei], *Programa de limba și literatura romani pentru clasele de învățători ale Școlilor Normale (clasele IX-XIII)*, aprobată, la dată de 16 octombrie 1992, de către Direcția Organizarea Activității școlare – Serviciul pentru Minorități, cu nr. 44.081 (16 p.) și *Gheorghe Sarău* [Ministerul Învățământului], *Programa școlară pentru studiul limbii și literaturii romani (clasele I-XIII)*, aprobată cu nr. 39910/1994 (23 p.).

Pe baza acestora, s-a trecut la conceperea primelor instrumente de lucru școlare, oficiale ori auxiliare, de către prof. metodist *Gheorghe Sarău*:

- *Mic dicționar rom – român* (București, Editura Kriterion, 1992, 187 p., cu o schiță a "Morfologiei dialectului vlah de varietate românească al limbii romani" (p.25-81).
- *Limba romani (țigănească). Manual pentru clasele de învățători romi ale Școlilor Normale*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994, 240 p. Manualul a fost publicat la sugestia directorului Editurii Didactice și Pedagogice R.A. – dl. prof. univ. dr. *Constantin Floricel*.

- *Culegere de texte în limba țigănească. Clasele a II-a – a IV-a. Tékstonqo lil p-i romani chib (vaş i II-to – IV-to klàse)*, Bucureşti: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995, 188 p. în fapt, *Culegerea*, publicată tot la sugestia directorului Editurii Didactice și Pedagogice, dl. *Constantin Floricel*, a apărut abia în iunie 1996, ca restanță din planul editorial pe anul 1995 al unei alte minorități.
- *Manual de comunicare în limba rromani*. Vakărimata, destinat elevilor romi care studiază limba maternă romani la clasa I, a fost elaborat de *Gheorghe Sarău*, *Camelia Stănescu* și *Mihaela Zătreanu*, în anul 1997 și publicat în anul 1998.

La nivel universitar

a) Debutul programului de "discriminare pozitivă", cu începere din anul universitar 1992 / 1993 - la inițiativa Catedrei de asistență socială a Universității București, a doamnei prof. univ. dr. *Elena Zamfir*, a lect. univ. dr. *Vasile Burtea*, de etnie rromă, a profesorului de la UBB Cluj Napoca, dl. *Ioan Auruș*, cu sprijinul ministrului din acea vreme, domnul *Mihai Golu* - a vizat alocarea a 10 locuri distincte pentru candidații romi la secția de asistență socială a Universității București, programul fiind preluat, din anul universitar 1993 / 1994, și de alte catedre de profil ale Universitatilor din Cluj, Iași, Timișoara).

b) Organizarea cursului facultativ (optional) de limba romani

Începând cu anul univ. 1992/1993, pentru prima dată în învățământul superior românesc, a fost inițiat studiul limbii romani la Facultatea de Limbi și Literaturi Straine a Universității din București, prin ținerea, de către prof. *Gheorghe Sarău*, a unui curs "facultativ" (optional) de limba romani. Organizarea acestui curs a fost posibilă numai cu concursul, înțelegerea și perseverența câtorva reputați dascăli ai învățământului superior românesc: prof. univ. dr. *Nadia Anghelescu* – șefa de atunci a Catedrei de Limbi și Literaturi Orientale, prof. univ. dr. *Lucia Wald*, reputat indo-europeanist, și prof. univ. dr. *Iancu Fischer* – decanul, în acea vreme, al Facultății de Limbi și Literaturi Străine din Universitatea București, iar pentru reglementarea statutului acestui curs și pentru remunerarea profesorului *Gheorghe Sarău* a fost nevoie de intervenția energică a rectorului din acea vreme, prof. univ. dr. *Emil Constantinescu*, care a reușit să spulbere pseudopretextele de ordin juridic și financiar invocate de unii funcționari ai Universității.

Acest curs, care s-a continuat până în anul 2001 - chiar și după înființarea, în anul 1997, a unei secții de indianistică (hindi - limba rromani) – și s-a adresat studenților de la secțiile de limbi străine, celor de la Facultatea de Filologie română, dar fiind deschis și altor studenți ai Universității sau din alte institute de învățământ bucureștene și din străinătate, celor care activează în domeniul rrom în cadrul unor organizații nonguvernamentale. Asa, de pildă, între cursanți s-au numărat și studenți de la facultățile de sociologie, teologie, drept, istorie, jurnalistică, muzică, psihologie, pedagogie, teatru etc.

c) Structurarea unei Catedre de indianistică în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine din Universitatea București

În urma a trei oferte succesive, lansate de către prof. *Gheorghe Sarău* Universităților din Constanța (în octombrie 1991), din Craiova (în aprilie 1996) și din București (în aprilie 1996), Facultatea de Limbi și Literaturi Straine a Universității din București a îmbrățișat, în mai 1996, ideea structurării unei Catedre de indianistică, unde să funcționeze, prin alternanță, secția *hindi* (ce avea astfel șansa să fie reluată după o întrerupere de 2 ani) și *hindi-romani*. Astfel, cu începere din anul universitar 1996/1997, s-a redeschis secția B. hindi, iar din anul universitar 1997/1998, în urma examenului de admitere din toamna anului 1997, s-a deschis și secția *hindi-romani*. Pentru cele două secții (*B. hindi*, respectiv *B. hindi-romani*) au fost acordate cifre de școlarizare (anual, câte 7-10 locuri), prin alternanță, adică din 2 în 2 ani

pentru fiecare secție. În anul universitar 1997/1998, secția *B. indianistică (hindi-romani)* a fost frecventată de 13 studenți ai Facultăților de Limbi și Literaturi Străine, respectiv, ai Facultății de Litere din București (12 studenți gaje și o studentă din etnia romilor, *Salomeea Romanescu*).

La nivel nonguvernamental

Ministerul Învățământului a conlucrat în câteva acțiuni și proiecte cu unele instituții nonguvernamentale. Aceste colaborări s-au concretizat în sprijinul acordat Bisericii Baptiste "Providența" din cartierul bucureștean Ferentari în vederea afilierii Școlii "Rut" inițiate de soții *Ovidiu și Viorica Filipescu* la rețeaua școlară oficială, respectiv, prin colaborările cu Romani Criss (coordonator *Gheorghe Nicolae*), în privința proiectelor școlare derulate de această organizație non-guvernamentală în rețeaua școlară de stat, prin acțiunile întreprinse de Institutul Intercultural din Timisoara (coordonator *Călin Rus*) și de Organizația Tânăra Generație a Romilor din București (coordonator *Costel Vasile*).

De asemenea, Ministerul Învățământului a acordat consimțământul juridic necesar la constituirea organizațiilor rome, cum ar fi: Organizația Tinerilor Studenți Romi din România (inițiată de studentul rrom *Emilian Niculae*), Organizația Tinerilor Romi din România (condusă de domnul *Costel Vasile*), Organizația Femeilor Țigănci din Banat (la inițiativa doamnei prof. de etnie romă *Letiția Mark* și a doamnei învățătoare *Mirena Cionca – Iovan*, de asemenea, de etnie romă) ș.a.

Din păcate, însă, cu câteva excepții, dintr-o lipsă de tact de ambele părți și din pricina unor vicii de organizare a acțiunilor în comun (colaborări, invitații etc. lansate în preajma derulării acțiunilor respective), uneori din cauza unor mentalități învechite din partea administrației școlare teritoriale, nu s-a reușit o mai bună conlucrare între Ministerul Învățământului și organizațiile non-guvernamentale în direcția grefării în rețeaua școlară a unor proiecte ale organizațiilor non-guvernamentale (in jud. Arad, Maramureș, Constanța, Ilfov, Olt etc.).

Dificultăți și mentalități înregistrate în perioada de referință din perspectiva actului decizional

Paradoxal, dar absolut toate realizările deosebite prezentate mai sus au fost însoțite, din nefericire pentru cei care au investit energie și bună credință în realizarea lor, de multe piedici din partea unor factori decizionali, care, deși le-au frânat intenționat, după realizarea lor, și le-au apropiat sistematic, invocându-le ca repere importante în ilustrarea politicii normale de sprijinire a învățământului în limba romilor, mai cu seamă atunci când făceau obiectul unor rapoarte oficiale destinate unor foruri externe.

Publicarea de către Gheorghe Sarău a *Micului dicționar rom-român* s-a făcut, de pildă, cu concursul Editurii Kriterion, autorul nefiind sprijinit și nici apărat de către autorități când "România Mare" considera acest dicționar "o diversiune antiromânească" (în nr. 128 din 18 decembrie 1992, p.16), iar ideea elaborării de către același autor a manualului de *Limba romani* și a *Culegerii de texte* în această limbă a aparținut unei alte persoane din afara sferei de decizie a politicilor educaționale, anume, managerul editorial, prof. univ. dr. *Constantin Floricel*.

Sprijinul Ministerului Învățământului a fost, la vremea aceea, tardiv, după un tribut de energie și de insistență plătit de fiecare dată de către autor (timp de câte 2 ani de zile de demersuri pentru fiecare din cele două manuale școlare). Căci, în timp ce pentru elevii de la clasa paralelă de învățători bulgari, de la aceeași Școală Normală din București, publicarea manualului similar s-a produs fără dificultăți într-un tiraj confidențial de numai 180 de exemplare, pentru manualul destinat elevilor romi au fost necesari 2 ani de amânări ridicole, invocându-se inexistența unei cifre de școlarizare pentru romi, deci, implicit, inoportunitatea publicării unui astfel de instrument de lucru, autorul fiind obligat să strângă, prin efort

propriu, un tiraj de 4200 de exemplare comandate pentru ca Editura Didactică și Pedagogică să poată convinge Ministerul ca să trimită manuscrisul la tipar. Este simplu de observat că era absurd să se invoce, de către șeful de serviciu din Direcția de Minorități (dl. Matei Heckel, la vremea aceea), inexistența unei cifre de școlarizare în cazul unei etnii care până în 1990 nu beneficiase, în fapt, de învățământ în limba (sau ore de limba maternă).

Exemplele sunt cu mult mai multe (ca, de pildă, cel legat de "ajustarea" promovabilității elevilor romi de la clasa de învățatori din cadrul Școlii Normale din Târgu Mureș la examenul de limba română, cu prilejul bacalaureatului, când, pentru ca elevii romi să nu intre în competiție cu cei români la repartizarea lor în învățământ, mulți elevi romi au pierdut examenul de bacalaureat. Alteori, acțiunile bine inițiate de factorul central (ministerul) au fost boicotate de către rețeaua școlară, de multe ori contaminată de resentimente naționaliste de proastă orientare locală.

Ne vom opri asupra unui alt caz, cel legat de tergiversarea publicării *Culegerii de texte în limba romani / țigănească*". Așadar, nu ne vom referi la faptul că titulatura lucrării a fost "cosmetizată" în fluxul editorial, prin schimbarea sintagmei "Culegere de texte în limba romani" în "Culegere de texte limba țigănească" (conform a anacronicului *Memorandum* al Ministerului Afacerilor Externe nr.H (O3)/169/1995, transmis de către Guvernul României de atunci în toate departamentele din subordine spre respectarea lui), ci vom reclama aceleași opreliști interne, sistematice, puse în calea autorului, care, de asemenea, după un tribut de energie, diplomație, umilințe etc., au fost înlăturate doar grație sprijinului unui factor decizional (un manager, care își petrecuse copilăria alături de copiii romi într-o casă de copii, a găsit soluția salvatoare ca acest manual să apară.).

Aceste exemplificări – ce ar putea fi taxate ca frizând emoționalul – nu erau întâmplătoare. Ele probau modul circumspect în care deciziile centrale, de multe ori bine gândite, erau receptate la nivel local de factorii școlari sau, și, mai îngrijorător, chiar de către cei centrali, ce aveau menirea de a fi ei înșiși avangarda ideilor novatoare în domeniul învățământului pentru romi.

II. REVOLUȚIONAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PENTRU ROMI. NOI ABORDĂRI DEMARATE ÎN ANUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT 1988 / 1999 (Gheorghe Sarău)

Odată cu numirea ministrului prof. univ. dr. *Andrei Marga* la conducerea Ministerului Educației Naționale, în perioada mandatului său (decembrie 1997 – decembrie 2000) se înregistrează o etapă nouă, de reformare a învățământului în general, respectiv a celui destinat romilor. Dintre programele și acțiunile de succes destinate învățământului pentru romi, demarate în anul de învățământ **1988 / 1999**, menționăm:

Inițiative la nivelul Ministerului

Contextul. Cu începere de la data de **1 mai 1998**, cu aprobarea Secretarului de Stat *Béres András* și cu sprijinul „Partidei Romilor”, domnul *Gheorghe Sarău* - ca recunoaștere a activității sale anterioare de metodist și de promotor al limbii romani - se transferă, prin concurs, de la Direcția de Relații Internaționale din Ministerul Învățământului, în Direcția Învățământ în limba germană și în alte limbi (Direcția « Minorități») din același minister, ca inspector pentru învățământul în limba romani.

Din luna iunie 1998, inspectorul pentru limba romani și romi, *Gheorghe Sarău*, noul Secretar de Stat pentru minorități, dl. *Kötö József*, și noul director general al Direcției Generale Învățământ în Limbile Minorităților Naționale, dl. *Murvai László*, gândesc și propun spre aprobare ministrului *Andrei Marga*, principalele direcții strategice ce vizau reforma

învățământului pentru romi. Aceste ținte strategice apăreau în contextul în care Guvernul, prin DMPN (Departamentul pentru Minorități Naționale) și Oficiul Național pentru Romi, alături de structurile guvernamentale creionau, împreună cu societatea civilă romă (partener Graal), o viziune strategică guvernamentală pentru romi (a se vedea Subcomitetul Interministerial pentru Romi, a cărui activitate s-a derulat între 1998 și aprilie 2001), ce avea să se concretizeze în *Strategia guvernamentală pentru Îmbunătățirea situației romilor*, aprobată prin H. G. nr. 430 / 25 aprilie 2001 (ulterior revizuită prin H. G. 522 / 19 aprilie 2006).

Programele strategice ale Ministerului Educației Naționale privind învățământul pentru romi, au avut la bază *un prim principiu general*, simplu, anume, acela de a se gândi și de a aplica împreună cu romii programele destinate lor. Transpunerea în practică a acestui principiu a început, din anul 1998, să se realizeze în mod continuu prin consultări directe cu liderii romi, cu ONG-urile romilor, dar și cu alte ONG-uri nerome care sprijină școlarizarea romilor, astfel încât deciziile luate de Ministerul Educației și de Direcția “Minorități” au început a fi nuanțate din perspectiva cerințelor concrete și particulare ale comunităților de romi.

Un al doilea principiu a fost acela de a se iniția programe strategice de lungă durată, reînnoite anual, care, împreună cu alte noi proiecte ce se vor dezvolta să contribuie la consolidarea osaturii strategiei generale a Ministerului Educației în domeniul școlarizării romilor (prescolari, școlari, liceeni, studenți, adulți).

Între primele direcții strategice ale MEN din anul de învățământ 1998 / 1999 amintim:

La nivelul învățământului superior

1. Formarea unei tinere intelectualități rromice, crearea de modele de intelectuali romi Primul program strategic al Ministerului, demarat în 15 aprilie 1998, prin Ordinul nr. 3577, de ministrul *Andrei Marga*, a avut ca scop consolidarea unui program mai vechi al Ministerului, acela de acordarea unor locuri distincte în universități tinerilor candidați romi, inițiat cum s-a arătat mai sus, cu începere din anul universitar 1992 / 1993, la propunerea Catedrei de asistență socială a Universității din București. Prin acest ordin s-a extins numărul de locuri - de la câte 40 de locuri acordate anual, în total, de către Minister Universităților București, Cluj, Iași și Timișoara, la 149 -, iar numărul universităților a crescut și el, de la 4 la 9 (apar 5 universități noi: Craiova, Brașov, Sibiu, Constanta și Școala Națională de Studii Politice și Administrative București).

2. Cultivarea limbii și literaturii romani la nivelul învățământului universitar

În perioada mai - august 1998, ca urmare a stăruințelor inspectorului *Gheorghe Sarău*, cu sprijinul acordat de Partida Romilor (*Nicolae Păun* și *Gheorghe Ivan*) și de alți lideri rromici (*Vasile Ionescu*), decidenții Facultății de Limbi și Literaturi Străine din București (d-na decan *Sanda Râpeanu* și șeful de catedră *Viorel Bageacu*) și ai Facultății de Litere (dl. prof. dr. *Horia Dan Mazilu*) propun ca, în locul secției de indianistică (hindi - romani) demarată în anul univ. 1997 / 1998, să se aprobe înființarea unei secții de sine stătătoare “B. limba și literatura romani”, cu începere din anul universitar 1998 / 1999, Ministerul acordând 10 locuri distincte în acest scop. În urma examenului de admitere (organizat în două sesiuni, în septembrie și octombrie 1998), au fost admiși 8 tineri romi la specializările română - romani (6 studenți), respectiv la specializările franceză / engleză - romani (2 studenți).

La nivelul învățământului preuniversitar

1. Crearea infrastructurii umane specifice la nivelul celor 42 de inspectorate școlare județene, prin numirea a câte unui inspector însărcinat cu învățământul pentru romi, a constituit un alt program strategic de succes al Ministerului. Prin Ordinul 3363 / 1 martie

1999, cu termen scadent de îndeplinire 1 iulie 1999, se solicita inspectoratelor școlare județene să numească prin concurs ori cu delegație câte un inspector școlar rom pentru problemele legate de școlarizarea romilor. Din păcate, la data respectivă, doar județele Iași și Hunedoara au respectat termenul, pentru celelalte județe fiind nevoie de intervenții punctuale ale Ministerului, în condițiile în care Ministerul emisese în acest scop și alte acte conexe: Nota nr. 29 467 / 23.03. 1999 privind *Metodologia* organizării concursului pentru ocuparea postului de inspector pentru romi și Ordinul MEN nr. 4219 / 18.08. 1999 referitor la aplicarea O. M.E.N. nr. 3363 / 01.03.1999 privind încadrarea prin concurs a inspectorilor romi / pentru romi.

La data de 20 octombrie 1999, cu prilejul primului seminar de lucru al acestora (organizat de PER la Târgu Mureș), existau deja cei 42 de inspectori responsabili (26 romi și 16 neromi). În cadrul acestui seminar s-a elaborat fișa de lucru a inspectorului pentru școlarizarea romilor.

2. Structurarea unui corp profesoral rom la nivel național. Direcția Generală Învățământ pentru Minorități Naționale (prin inspectorul *Gheorghe Sarău*) și FSD București (prin responsabilă pentru programele privind școlarizarea romilor, d-ra *Simona Botea*) au organizat, la Predeal, între 29 mai – 1 iunie 1999, primul seminar național de reperare a cadrelor didactice rome și de motivare a acestora de a sprijini învățământul pentru romi. Pe lângă absolvenții romi ai Școlilor Normale, au participat și cadre didactice rome existente în sistemul educațional înainte de anul 1990.

3. Formarea unei rețele de profesori romi pentru predarea limbii romani și a istoriei romilor
Din rândul participanților la primul seminar de identificare a cadrelor didactice rome, 60 aveau să urmeze, timp de o lună, între 19 iulie – 10 august 1999, prima *Școală de vară de limba și metodică predării limbii rromani*, desfășurată la Satu Mare, cu sprijin financiar preponderent primit de la DPMN – Guvern (cazare și masă) și de la FSD București (remunerarea profesorilor). Între cursanți, s-au regăsit și tineri romi absolvenți de liceu cu diplomă de bacalaureat, ce au fost cooptați, după absolvirea școlii de vară, din septembrie 1999, să lucreze în învățământ, ca profesori necalificați de limba maternă romani.

4. Consolidarea studiului limbii materne romani în școli

Astfel, dacă în anul școlar 1990 / 1991, limba romani era studiată doar de cei 55 de elevi de la clasele de “învățători romi” ale Școlilor Normale din București, Bacău și Tg. Mureș, dacă din anul școlar 1992 / 1993 limba romani a început să fie studiată la nivelul claselor I - IV de 368 de copii romi, din anul școlar 1998 / 1999 și, ulterior, din septembrie 1999, prin cooptarea profesorilor formați în cadrul primei școli de vară, numărul elevilor care au ales studierea celor 3 - 4 ore săptămânale / clasă a crescut spectaculos.

5. Cultivarea limbii romani prin activități extrașcolare

Dacă în anul 1998, Direcția “Minorități” a propus Ministerului recompensarea copiilor romi din programele inițiate de organizațiile “Wassdas” și “Asociația Femeilor Țigănci din Banat” cu participarea gratuită în tabere desfășurate pe perioada vacanței școlare de vară, din vara anului 1999 au început a fi recompensați și elevii care studiau și ore de limba maternă romani în diferite județe (Tabăra Tuzla, 1999).

6. Constituirea unei baze anuale de date privind învățământul destinat romilor (la nivel preșcolar, școlar, liceal, superior)

S-au solicitat, în acest scop, date privind programele de școlarizare a copiilor și a tinerilor romi de la ONG-uri, rome și nerome, care s-au detașat prin seriozitatea proiectelor și a

programele derulate sau care dețineau astfel de informații și s-a intensificat sprijinul reciproc în vederea concretizării obiectivelor școlare comune. De asemenea, au fost solicitate date - îndeosebi cele ce priveau resursa umană romă din învățământ ori potențialele cadre didactice (cu liceu și bacalaureat) - de la liderii romi, indiferent de formațiunea politică sau de tipul organizației.

Date similare au fost solicitate și inspectoratelor școlare județene, care, la data aceea, fie au răspuns cu profesionalism, promptitudine și disponibilitate - cum au fost Inspectoratele Școlare Județene Ialomița, Mehedinți, Mureș, Bihor -, fie au răspuns superficial (ca, de pildă: Inspectoratele Școlare Județene Vrancea și Vâlcea) sau parțial (după repetate intervenții ale Ministerului Educației Naționale).

7. Structurarea unei rubrici pentru învățământul destinat romilor, pe pagina de Internet a Ministerului, într-o rubrică îngrijită de *Gheorghe Sarău* (www.edu.ro). Datele concrete, din acel moment, privind școlarizarea copiilor romi, configurația unităților școlare în care se desfășura învățământul pentru romi – la nivel guvernamental și neguvernamental – cât și alte date utile au început a fi stocate, în mod curent, din acel moment și până în prezent. De asemenea, pentru o fluidizare a informației vizând facilitățile create de Minister pentru învățământul adresat romilor și pentru a se pune la îndemâna inspectorilor romi și a inspectoratelor școlare județene, a ONG-urilor un instrument interactiv rapid de lucru, s-a elaborat, începând din luna octombrie 1999, "*Buletinul informativ interactiv privind învățământul pentru romi*", care a fost distribuit pe cale electronică în inspectoratele școlare, la ONG-uri și activiștilor romi din țară și din străinătate etc.

8. Elaborarea și publicarea de instrumente de lucru pentru limba romani, cum au fost lucrările auxiliare și manualele școlare apărute în parteneriat (*Manualul de alfabetizare pe tematică biblică "Po but dud"*, în cooperare cu Societatea Biblică Interconfesională din România, autori: *Camelia Stanescu și Gheorghe Sarău*) sau au fost editate de Minister (publicarea, în 1998, a *Manualui de comunicare în limba rromani pentru anul I de studiu*, elaborat în 1997), respectiv *Programa* destinată studiului istoriei și tradițiilor romilor (la clasele a VI-a – a VII-a), concepută de domnul *Liviu Cernăianu* în anul 1998, dar aprobată de Minister abia în anul 1999.

9. Acțiuni ale Ministerului derulate cu organizații partenere rome și nerome

a. Acte normative emise pe baza propunerilor făcute de parteneri

În anul 1998, au fost concentrate propunerile venite din partea romilor, a organizațiilor romilor și a Partidei Romilor, cu prilejul unor întâlniri (primirea la Ministerul Educației Naționale a reprezentanților Asociației Studenților și Tinerilor Romi Antirasisti, (ASTRA), participarea inspectorului pentru limba romani la "Seminarul global" de la Sibiu –inițiat de Romani Criss - și la cel de la Arcuș – organizat de Partida Romilor, ambele în septembrie 1998 ș.a.), și pe baza acestor propuneri Ministerul Educației Naționale a emis două ordine de o importanță deosebită pentru învățământul adresat romilor la nivel preșcolar, școlar, liceal și universitar (Ordinele MEN nr. 4562 / 16 sept. 1998 și nr. 5083 / 26 noiembrie 1998).

b. Colaborarea cu ONG-urile

Dacă în perioada 1990 – 1997 Direcția Generală Învățământ pentru Minoritățile Naționale și Ministerul Educației în general s-au dovedit circumspecți în colaborarea cu ONG-urile în școlarizarea romilor, numărând doar câțiva parteneri ("Romani Criss", Institutul Intercultural Timișoara, Fundația "Vassdas", Asociația Femeilor Țigănci din Banat, Asociația Femeilor Rrome din România, Fundația "Căminul Phillip", Școala "Rut" de pe lângă Biserica Baptistă "Providența", Partida Romilor, « Caritas » Satu Mare, FSD București, "Rromani Baxt" Paris

ș.a.), din mai 1998 a fost deschisă larg poarta colaborării cu organizațiile neguvernamentale, guvernamentale și interguvernamentale, demarând noi colaborări în 1998 / 1999, cum au fost: Salvați Copiii, PER Tg. Mureș, FSD Cluj Napoca – CRCR, DPMN - Guvernul României, Șatra - ASTRA (Asociația Studenților și Tinerilor Romi Antirasiști), GLAR (Grupul de Lucru al Asociațiilor Romilor), Fundația "Phoenix" București, AIDROM București, Romani Union (Germania), MEDE, Ambasadele Franței, Marii Britanii și Germaniei la București ș.a.

III. MĂSURI ȘI DIRECȚII STRATEGICE ALE MINISTERULUI EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII DIN PERIOADA 1998 – 2007 PRIVIND ÎNVĂȚĂMÂNTUL PENTRU ROMI ȘI PREDAREA LIMBII ROMANI (Gheorghe Sarău)

În perioada de referință, au fost structurate și continuate, de către Ministerul Educației și Cercetării și de partenerii săi, o serie de măsuri și direcții strategice, concretizate în programe educaționale ce i-au avut ca beneficiari, în mod direct, pe copiii și tinerii romi ori, indirect, pe profesorii lor, romi și neromi. Acestea pot fi grupate în cinci mari sectoare de activitate:

1. Măsuri și direcții strategice proprii (derulate și finanțate de Ministerul Educației și Cercetării)

Ministerul și-a continuat, în perioada menționată, programele educaționale pentru romi ce s-au dovedit eficiente anterior anului 1998 și a inițiat noi măsuri:

- Instituirea, din anul 1999, a posturilor de inspectori pentru școlarizarea romilor în structura inspectoratelor școlare județene avea să-și demonstreze utilitatea și în continuare. Dacă la încheierea numirii acestora (în 12 octombrie 1999) existau 26 de inspectori romi și 16 neromi, în momentul de față, în cele 42 de județe funcționează 16 inspectori romi și 26 neromi (români, maghiari, un german și un lipovean), care se ocupă de derularea la nivel județean a învățământului pentru romi;
- Alocarea anuală de către Minister de locuri distincte pentru copiii romi absolvenți ai clasei a opta, la admiterea în clasa a IX-a la licee și școli de arte și mes.. Acest program a fost intensificat din anul școlar 2001 / 2002. În anul 2002, au fost acordate 1350 de locuri, în anul 2003 – 1998 locuri, iar în anii școlari 2004 / 2005 și 2005 / 2006 numărul acestora a crescut la aproximativ 2500 locuri anual. O parte din aceste locuri a vizat formarea de învățători romi în cadrul unor licee pedagogice.
- Acordarea de către Minister a unor locuri distincte de la bugetul de stat tinerilor romi absolvenți de liceu pentru admiterea lor în diferite facultăți și colegii universitare (programul, demarat timid în anul univ. 1992 / 1993 - extins din anul univ. 1998 / 1999 la o cotă de 149 de locuri în nouă universități - avea să fie dezvoltat anual (pentru anul universitar 2002 / 2003 s-au acordat 393 locuri distincte, în anul 2003 / 2004 - 422 locuri repartizate unui număr de 39 de universități, iar pentru anii universitari 2004 / 2005 și 2005 / 2006 - câte 398 locuri anual). La acestea se adaugă alte 450 de locuri, cu taxă, alocate, în perioada 2000 - 2004, pentru pregătirea institutorilor romi - profesori de limba romani, de către Universitatea din București (Departamentul de învățământ deschis la distanță CREDIS) în cadrul programului inițiat de M. Ed. C., în anul 2000, în parteneriat cu Universitatea București și CEDU 2000+, cu sprijinul financiar ulterior și al altor parteneri (preponderent - Reprezentanța UNICEF în România, Programul PHARE al M. Ed. C., OSI Budapesta, CRCR Cluj Napoca, Fundațiile Providența și Noroc).

Cursanții romi la CREDIS activează, în paralel, ca profesori de limba romani sau / și de istoria și tradițiile romilor în școlile aflate în comunitățile lor de reședință. În anul universitar 2005 / 2006, în cadrul Programului pentru Învățământul Rural (PIR), au fost admiși și 50 de cursanți romi, ca bursieri, iar din anul univ. 2005 / 2006 Programul PHARE al M. Ed. C. a finanțat 38 de burse pentru formarea de învățători romi la UBB Cluj Napoca.

Finanțarea, în prezent (anul școlar 2006/2007), de către inspectoratele școlare județene a unui număr de 420 de catedre de limba și istoria romilor, pentru profesorii romi care predau aceste discipline în școli. Este de remarcat faptul că în anul școlar 2002 / 2003 un număr de **15 708** copii romi (din cei *158.128 elevi romi* care și-au asumat identitatea romă și frecventau școala) au ales curriculumul adițional rom, format din 3-4 ore săptămânale/clasă de limba și literatura romani – la clasele I – XII -, respectiv, o oră de istoria și tradițiile romilor, prevăzută la clasele a VI-a și a VII-a). În anul școlar 2003 / 2004, din cei *183.176 elevi romi* (de la nivel preșcolar, școlar, gimnazial și liceal) care frecventeau școala și au menționat că sunt de etnie romă, un număr de **20 528** elevi romi, din 39 județe, au studiat limba și literatura romani (*6.925 elevi*), respectiv, și / sau istoria și tradițiile romilor (*3603 elevi*).

În anul școlar 2004 / 2005, un număr de **24.129** elevi romi din 220.000 elevi cu identitate romă asumată au optat pentru studiul limbii romani (3-4 ore săptămânale de limba și literatura romani *19.812 elevi*, *4.257 elevi* și / sau istoria și tradițiile romilor, *60 elevi* care au studiat în limba romani toate disciplinele).

În anul școlar 2005 / 2006 un număr de **24.903** elevi din 243.008 elevi romi studiau aceste discipline, iar în anul școlar 2006 / 2007, din cei **25.525** elevi romi care studiază limba și istoria romilor, *14.500* sunt din cl. I – a IV-a (din care 70 învață doar în limba romani), *10.250* – la cl. a V-a – a VIII-a, *750* la cl. a IX-a – a XIII-a și 25 la grădiniță), în 370 de școli și licee din 41 de județe, cu un număr de 420 de profesori (limba și / sau istoria romilor nu se predau încă în județul Neamț). În județele Brașov și Teleorman există câte un director de școală rom.

- Organizarea anuală de către Minister a unui Concurs național școlar de limba romani (șapte ediții, între anii 2000 – 2006), însoțit de recompensarea a 200 – 250 copii romi evidențiați la fazele locală, județeană și națională cu câte un loc în Tabăra de limbă, cultură și creație romă, desfășurată la mare și organizată și finanțată de Minister (între 1998 – 2002), respectiv de Autoritatea Națională pentru Tineret – ANTTTS – edițiile din anii 2003 și 2004, de ANT și UNICEF în anul 2005, de Partida Romilor în 2006, de Minister și de Partida Romilor în anul 2007;
- Revizuirea și conceperea de programe școlare de limba romani (pentru cl. I – IV) și de istoria și tradițiile romilor (cl. a VI - a VII-a), cu autori romi. Elaborarea, în anii 2003 și 2004, de noi programe, pentru limba romani (cl. a V-a – a VIII-a, cl. a IX-a și cl. a X-a) și în anul 2006 a Programei de limba și literatura romani pentru clasele a XI-a și a XII-a. Să notăm, de asemenea, reeditarea și finanțarea periodică a două manuale școlare de limba și literatura romani de către Minister, în intervalul 1998 – 2005, cât și publicarea de manuale noi (5 titluri în 2005, 3 titluri în anul 2006).
- Din septembrie 2003, pentru prima dată în învățământul românesc, a fost înființată o clasă cu predarea integrală în limba romani, la Șc. nr. 12 Măguri – Lugoj, jud. Timiș, la inițiativa dir. Mihai Moldovanu (și inspector pentru romi la ISJ Timiș) și a învățătoarei rome Mocanu - Odă Miloș Mihaela (absolventă a Colegiului

CREDIS, promoția 2003), cu concursul ISJ Timiș și al ME dC. În anii școlari următori, câte o nouă clasă I a trecut la învățământ integral în limba maternă romani, la aceeași școală. Tot din anul școlar 2004 / 2005, pentru prima dată în sistemul educațional din România, se trece la experimentarea curriculumului bilingv romani – român într-o grădiniță cu elevi romi căldărari de la Sărulești (jud. Călărași), la inițiativa organizației S.A.T.R.A – Astra – Amare romentza, cu finanțarea UNICEF.

- Guvernul a extins, din sept. 2004, acordarea și în sistemul de învățământ pre-primar a unei gustări gratuite tuturor copiilor - romi și neromi, programul demarând, de fapt, din septembrie 2002, în învățământul primar (în urma intenselor demersuri întreprinse de Ministerul Educației - Direcția de Învățământ în Limbile Minorităților Naționale împreună cu organizații interguvernamentale, guvernamentale ori ale societății civile, îndeosebi UNICEF (din 1998) și organizația “Salvați Copiii!” (1999), mai cu seamă din octombrie 1999, prin numeroase apeluri adresate forurilor guvernamentale cu drept de decizie). Din anul 2007, meniul acordat copiilor de grădiniță și elevilor din ciclul primar a fost îmbunătățit.

2. Măsurile și direcțiile strategice inițiate de Minister în context și cu finanțare europeană

Megaprogramul educațional PHARE al M. Ed. C., adresat accesului la educație al categoriilor dezavantajate, cu accent pe școlarizarea copiilor romi (septembrie 2002 – nov. 2009), s-a derulat, anterior, în două valuri, iar din ianuarie 2006 se derulează, ca val. III, până în nov. 2007, urmând a avea, ca val IV, o ultimă fază (martie 2007 – 2009).

Programul conține, în general, activități educaționale în favoarea copiilor romi și a altor categorii de copii defavorizați, de tipul:

- acordarea, din sept. 2003, a unui număr de 55 de burse tinerilor romi din comunitățile rome din cele 10 județe ale valului I al Programului în care există școli cu elevi romi, pentru a se forma la Colegiul de învățământ deschis la distanță CREDIS – Universitatea din București ca institutori – limba romani. Din anul univ. 2006 / 2007, s-au alocat pentru o astfel de formare alte 38 locuri la UBB Cluj Napoca.
- încadrarea în învățământ a tinerilor romi din comunitățile cu școli în proiect (ca profesori necalificați în curs de calificare) pentru predarea curriculumului adițional rom (limba romani și / sau istoria și tradițiile romilor, la nivelul celor 3-4 ore săptămânale);
- încadrarea, din septembrie 2003, a 64 de mediatori școlari romi pentru școlile din cele 10 județe aflate în Proiect, care s-au format, în paralel, prin cursuri de specialitate în anii 2003 – 2004, de asemenea, formarea altor 103 mediatori școlari pentru noile nevoi ale Programului – valul II, în anii 2005 și 2006;
- formarea cadrelor didactice nerome și rome care lucrează cu copiii romi și a inspectorilor romi și neromi;
- oferirea de cursuri de recuperare școlară comunității rome, pentru copii, tineri și adulți, în cadrul școlilor din Program (îndeosebi de alfabetizare și / sau de completare a claselor primare, respectiv a claselor gimnaziale (după caz, componenta fiind însoțită și de profesionalizare, anume, de însușirea unei ocupații sau mes.), prin Programul “A doua șansă”, adoptat de M. Ed.C. în anul 2005 și testat în anul școlar 2005 / 2006);

- instruirea preșcolarilor romi care nu au frecventat învățământul preprimar în cadrul unor grădinițe estivale premergătoare școlii (3 – 4 săptămâni, în lunile august – septembrie, înainte de începerea clasei I);
- organizarea de “școli ale mamelor rome” în comunitățile rome din vecinătatea școlilor din proiect;
- elaborarea de materiale educaționale, uneori și bilingve (în text român și rom) pentru preșcolarii și elevii ciclului primar, dar și manuale – ghiduri pentru cursanții și profesorii și cursanții din „Șansa a doua”, la limba romani;
- asigurarea unei modeste componente de reabilitare spațiu școlar (părți din școală, clase, dependințe, grupuri sanitare, aducțiune apă) și de dotări (mobilier, material didactic, aparatură, mașini - unelte, după caz, mijloc de transport elevi ș.a.), de cele mai multe ori prin atragerea primăriilor în asigurarea de dotări complementare ș.a.

3. Măsurile și direcții strategice inițiate de Ministerul Educației și Cercetării în cadrul Parteneriatului strategic special cu Reprezentanța UNICEF în România

Ministerul a structurat și continuat între anii 2001-2006 - în parteneriat și cu finanțarea acordată de UNICEF – o serie de programe ce au vizat:

- *Editarea de materiale educaționale de limba și istoria romilor sau care privesc școlarizarea copiilor romi* (un dicționar român – rom, casete de pilde și povestiri rome, trei casete de istoria romilor – în limbile romani, română și maghiară, un manual de istoria și tradițiile romilor pentru profesorii care predau această limbă, un vocabular trilingv ilustrat în limbile romani, română și maghiară pentru preșcolarii și școlarii romi de clasa I și pentru educatoarele și învățătorii acestora, un manual de alfabetizare în limba romani, un volum pe tematică educațională romă ce avea să marcheze trei ani de la structurarea parteneriatului dintre M. Ed. C. și UNICEF în domeniul școlarizării romilor, literatură pentru copii și tineri (*Legile șatrei, Despre învățătură*), axată pe legile și tradițiile romilor, un studiu privind participarea copiilor romi la procesul educațional, o cânticică în versuri (în limbile romani, română și maghiară) destinată școlarii romi de clasa I care nu au frecventat grădinița, un volum cu *Repere* din istoria romilor, o carte bilingvă cu mărturiile de la Bug ale supraviețuitorilor romi (cu destinație școlară) etc;
- *Acordarea de burse pentru tinerii romi care predau limba romani în școli*, în scopul realizării de către aceștia - în paralel cu activitatea lor didactică din școli – a studiilor universitare de « institutori – profesori de limba romani », prin forma de învățământ deschis la distanță la CREDIS - Universitatea din București.

Astfel, pe lângă bursele acordate de diferiți sponsori în perioada 2000 - 2002 (30 de burse oferite de CEDU 2000+, alte 11 burse oferite de OSI Budapesta, 9 burse acordate de CRCR Cluj Napoca, 2 burse oferite de Fundația baptistă “Providența - Rut”, o bursă oferită de Fundația “Noroc” din Tulcea, o bursă acordată de Organizația “Caritas” din Satu Mare etc.), Reprezentanța UNICEF în România a preluat din anul 2002 și finanțat până în iulie 2005, câte 90 – 170 de burse, anual, pentru tinerii romi studenți la IDD - Departamentul CREDIS al Universității din București;

- *Continuarea formării, în fiecare vară, a câte 45 - 55 de cursanți romi, în cadrul școlilor de vară de limba și istoria romilor*, care să fie apți să predea limba și istoria romilor în învățământ (3-4 ore săptămânale / clasă de limba și literatura romani, respectiv, o oră de istoria și tradițiile romilor la clasele a VI-a și a VII-a). Reprezentanța UNICEF a finanțat 8 școli de vară (în perioada 2001 – 2006), una a

fost finanțată de Guvern (1999), alta de Minister (2000), totalizând peste 500 de tineri romi care au fost pregătiți în acest scop. UNICEF finanțează, de asemenea, și școala de vară din anul 2007 (ediția a XI-a);

- *Organizarea de către MEdC și UNICEF a unei Conferințe naționale*, în luna octombrie 2003, cu finanțarea UNICEF, care a marcat și trei ani de colaborare între acestea în profilul educației pentru romi, în scopul “armonizării” rețelelor educaționale locale (rețeaua de inspectori pentru romi, rețeaua de metodiști romi, rețeaua de BJR-iști romi (experții romi din structura Prefecturilor), rețeaua de studenți romi - îndeosebi cea a studenților la distanță care și predau, în paralel, în învățământ, curriculumul adițional rom ori sunt educatori ori învățători -, rețeaua de mediatori școlari romi, rețeaua de ONG-uri rome și nerome care sprijină învățământul pentru romi, rețeaua de voluntari romi (elevi și studenți) care întreprind în familii rome activități ușoare în profil educațional / alfabetizare / asistare școlară a elevilor mai mici etc.);
- *Continuarea programului ZEP* (“zone prioritare de educație” – Giurgiu) și preluarea de către Minister a rezultatelor acestuia (programele școlare validate în parteneriatul cu Institutul de Științe ale Educației etc.);
- *Testarea, în cadrulul unui program - pilot, a grădiniței “estivale” premergătoare clasei I*, împreună cu Institutul de Științe ale Educației, Reprezentanța UNICEF (care a asigurat și finanțarea) și Romani CRISS, în anul 2001, care a fost acceptat ca structură de “recuperare la nivel preșcolar” și preluat în megaproiectul educațional PHARE al M. Ed. C., dar și “imitat”, anual, de școli și inspectorate. Copiii preșcolari romi (uneori și neromi) care nu au frecventat învățământul pre-primar sunt ajutați, pe plan local, în decursul a trei - patru săptămâni premergătoare clasei I, să recupereze cunoștințele pe care ar fi trebuit să le posede la terminarea ciclului pre-primar și să dobândească / să exerseze deprinderile necesare la școală;
- *Demararea, din anul 2004, a “Programului național multianual de formare a cadrelor didactice nerome care lucrează cu elevi și copii romi (PNMFCDN)*, la inițiativa Ministerului Educației și Cercetării și a organizației “Salvați Copiii!”, cu parteneriatul și sprijinul financiar asigurat preponderent de Reprezentanța UNICEF în România (anual, 10 -12 stagii) și de Biroul Regional P. E. R. (Proiectul pentru Relații Etnice – SUA, biroul din Tg. Mureș), anual 3 stagii – finanțate, uneori, în parteneriat cu DRI (Departamentul pentru Relații Interetnice al Guvernului României). În acest program, câte 450 cadre didactice nerome care predau la clase și școli cu cel puțin 25 – 35 % elevi romi s-au format în anii calendaristici 2004 și 2005, beneficiind de o formare compensatorie din perspectiva istoriei sociale a romilor, a specificului cultural rom, a mentalităților și a așteptărilor romilor față de prestația școlară a acestora, de asemenea, din punctul de vedere al comunicării în spațiul școlar cu elevi și părinți romi etc. Programul s-a continuat și în vara anului 2006, ca un curs-examen, în scopul pregătirii și atestării a 150 de formatori naționali, romi și neromi, în «romanipen educațional», care, la nivel de județ (câte 2-4 / județ) să pregătească alte cadre didactice nerome din perspectiva romanipen-ului cu impact educațional.

4. Măsuri și direcții strategice derulate de Ministerul Educației și Cercetării în cadrul colaborării permanente cu diferite organizații neguvernamentale, guvernamentale și interguvernamentale

Pe lângă măsurile și direcțiile strategice concretizate în programele menționate, derulate de Minister sau în parteneriat cu UNICEF, Ministerul a beneficiat, din anul 1998 și până în prezent, de colaborarea cu peste 80 de instituții guvernamentale, neguvernamentale ori interguvernamentale, ca: CEDU 2000+ (care a dezvoltat și dezvoltă în peste 300 de școli programe educaționale pentru romi), CRRC Cluj Napoca (care a excelat în producția de carte în limba romani sau privind romii, asimilate ca materiale auxiliare școlare, și în formarea la nivel local a unora dintre profesorii romi), Salvați Copiii, PER – Proiectul pentru Relații Etnice prin Biroul din Târgu - Mureș, Agenția de Monitorizare a Presei “Cațavencu” și Romani CRIS - în cadrul programului “Pași spre toleranță”, Partida Romilor, Agenția „Împreună”, Organizația „Amare romentza”, Romani Criss în mai multe proiecte permanente, Universitatea București - Colegiul CREDIS, OSI Budapesta, Programul PIR ș.a. Dintre toți partenerii, Reprezentanța UNICEF, Romani Criss, PER Tg. Mureș, CEDU 2000+, CRRC Cluj Napoca și Institutul Intercultural Timișoara s-au detașat prin coerență și susținere permanentă (după criteriile numeric și valoric), mai ales în programe de formare a resurselor umane locale, rome și nerome, de susținere a proiectelor și programelor destinate educației romilor.

5. Măsurile și direcțiile strategice ce vizează participarea Ministerului Educației și Cercetării în cadrul programului est-european “Deceniul de Incluziune a romilor”, în perioada 2005 - 2015

Dacă activitățile și măsurile strategice inițiate, derulate și validate cu consecvență de Minister, în perioada 1990 – 2002, au fost “absorbite” și multiplicat în megaproiectul educațional PHARE al M. Ed. C. – demarat în septembrie 2002 - , în mod similar, toate activitățile educaționale pentru romi ce și-au demonstrat utilitatea și eficiența (inclusiv cele din Strategia guvernamentală privind îmbunătățirea situației romilor - aprobată prin H.G. 430 / 25 aprilie 2001 și reînnoită prin H.G. 522 / 19 aprilie 2006) s-au regăsit, într-o formă extinsă, la nivel național, în planul general de măsuri elaborat în contextul *Deceniului de Incluziune a romilor*, program finanțat parțial de filantropul George SOROS (în educație, prin FER – OSI Budapesta), de Guvernul României (la educație, din fondurile bugetare generale acordate M. Ed. C., ori prin împrumuturi ale Guvernului României de la bănci finanțatoare) și de alți finanțatori.

6. Rezultate

Situațiile statistice din ultimii ani școlari demonstrează creșterea numărului de elevi romi care frecventează școala și al celor care au ales studiul adițional de limba și istoria romilor. Acest lucru a fost posibil prin: intensificarea studiului limbii materne romani în școli, prin sporirea numărului de cadre didactice rome din școli, prin proiectele educaționale derulate (Programul PHARE și Programul de formare a cadrelor didactice nerome derulat de M.Ed.C., UNICEF, PER , Salvați Copiii, Romani CRIS, Institutul Intercultural Timișoara), datorită activității metodiștilor pentru școlarizarea romilor, a inspectorilor pentru învățământul destinat romilor, a mediatorilor școlari romi, prin facilitățile ce vizează formarea unei tinere intelectualități rome etc etc), creșterile statistice fiind grăitoare în acest sens.

IV. EVOLUȚIA STUDIULUI LIMBII MATERNE ROMANI (Gheorghe Sarău)

Astăzi, un număr de 25.525 de elevi romi studiază, în 370 de unități școlare, ore de limba și / sau istoria romilor sau integral în limba romani, cu 420 cadre didactice.

01. Statutul limbii, istoriei și tradițiilor romilor în sistemul educațional din România

După cum se știe, românii din România au optat, preponderent, pentru învățământul cu predare în limba română sau, în funcție de tradiția școlară locală, în maghiară.

În prezent (în anul școlar 2006 / 2007), din cei peste 250.000 elevi romi câți frecventează școala și care și-au asumat identitatea romă - cifră rezultată din rapoartele inspectoratelor școlare județene - un număr de 25.525 elevi romi din clasele I – XII beneficiază, la cererea părinților, de studiul suplimentar a 3 – 4 ore săptămânale / clasă sau grupă de limba și literatura maternă romani, respectiv câte o oră / săptămână de istoria și tradițiile romilor, la clasele a VI-a și a VII-a.

Pe lângă această formă de studiu, limba romani se studiază și la nivel de limbă maternă, la cl. I – a IV-a, în Școala nr. 12 Măguri (Lugoj – jud. Timiș), iar 25 de preșcolari romi învață în limbile romani și română la Grădinița din Sărulești, jud. Călărași.

02. Predarea limbii romani în prezent

Din cei 25.525 elevi romi care studiază, în anul școlar 2006 / 2007, limba și istoria romilor, 14.500 sunt din cl. I – a IV-a (din care 70 învață doar în limba romani), 10.250 – la cl. a V-a – a VIII-a, 750 la cl. a IX-a – a XIII-a și 25 la grădiniță), în 370 de școli și licee din 41 de județe (în județul Neamț nu se predau aceste discipline), cu un număr de 420 de profesori.

Și în ultimii doi ani universitari (2005 / 2006 și 2006 / 2007), la Universitatea din București au fost admiși, la forma de zi, câte 16 - 20 studenți romi la secția *A. limba și literatura romani* a Facultății de Limbi și Literaturi Străine –, iar la secția de *institutori – limba romani* a Departamentului de învățământ deschis la distanță CREDIS sunt înscriși în anul universitar 2006 / 2007, în anii III și IV 120 de studenți romi (55 dintre studenții anului IV sunt bursieri în cadrul Programului educațional PHARE).

În anul universitar 2006 / 2007, un număr de 38 de profesori romi, care nu aveau studii superioare, s-au înscris în programul de formare la distanță, în cadrul UBB Cluj Napoca, inițiat în cadrul Programului educațional PHARE, la specializarea „pedagogie”, beneficiind în formarea lor și de un curs privind limba și cultura romilor.

03. Elaborarea de instrumente de lucru pentru studiul limbii romani

În anii școlari 2005 / 2006 și 2006 / 2007, s-a continuat producerea de instrumente de lucru (programe, manuale, material didactic auxiliar), prin antrenarea cadrelor didactice române. Lucrările au fost realizate de M. Ed. C. sau în parteneriat cu diferite organizații finanțatoare. Astfel, în anul 2005, Ministerul Educației și Cercetării a revizuit programa de istoria și tradițiile romilor, cu autori romi, și a elaborat programele de limba și literatura romani pentru clasele a IX-a – a XII-a. Totodată, M. Ed.C. a finanțat editarea a cinci manuale în anul 2005 (4 manuale de limba romani pentru cl. I – a III-a și un manual de istoria și tradițiile romilor), iar în anul 2006 alte 3 manuale pentru clasele a IV-a (două manuale alternative) și cl. a IX-a. De asemenea, diferite organizații au editat, în anii 2005 și 2006, în parteneriat cu M. Ed. C. și cu finanțarea de la Reprezentanța UNICEF, câteva materiale educaționale auxiliare (un volum de repere din istoria romilor, ediții bilingve din creația autorilor Anton Pann și Valerică Stănescu, un volum despre deportarea romilor în Transnistria ș.a.).

04. Cultivarea limbii romani prin activități extrașcolare

Ediția a VII-a a Concursului național de limbă maternă romani a fost finanțată și organizată de MEdC, împreună cu I. Șc. Mun. București (16 – 20 aprilie 2006), la care au contribuit și alți parteneri: Partida Romilor, ANR, Primăria Sector 5 București, Primăria Capitalei, Prefectura București, Organizațiile OvidRom, UNICEF, Romani Criss, Salvați Copiii, Amare Romentza, Editura Sigma, Formația „Niky Costescu” ș.a.

Cea de-a VIII-a ediție se va desfășura, la Constanța, în perioada 11 – 15 aprilie 2007, fiind organizată de Inspectoratul Școlar Județean Constanța și de Ministerul Educației și Cercetării. La confruntările naționale de acest tip participă, anual, 60 – 70 de elevi romi care s-au evidențiat la faza județeană a concursului. Anul trecut, în 2006, 100 de elevi evidențiați la acest concurs și 20 de profesori însoțitori au beneficiat de o tabără de limba și cultura romilor, la Costinești, finanțată de Partida Romilor.

05. Formarea de cadre didactice rome pentru limba romani și istoria și tradițiile romilor
Împreună cu Reprezentanța UNICEF (care, între anii 2000 – 2006, a asigurat finanțarea), MEdC a derulat, în vara anului 2006, edițiile a IX și a X-a a *Cursurilor naționale de vară pentru limba și metodică predării limbii romani*, desfășurate la Costinești, pentru un număr de 80 de cursanți romi, profesori pentru această disciplină în școli. Anual, cursanții absolvenți ai acestor cursuri sunt încadrați, în luna septembrie, în învățământ, iar din luna octombrie se înscriu și urmează forme ale învățământului superior deschis la distanță.

06. Formarea cadrelor didactice nerome în *romanipenul educațional*

Primul curs – examen pentru formatori naționali în romanipen educațional s-a desfășurat în vara anului 2006, reunind 150 cadre didactice rome și nerome, distribuite în 3 stagii. Finanțarea programului a fost asigurată de următorii parteneri: Reprezentanța UNICEF, PER, Romani CRISS (OSI Budapesta), Salvați Copiii. Cei 150 de cursanți au beneficiat anterior de formare cu acest profil (în perioada 1999 – 2005) și au fost examinați (în 2006) din perspectiva următoarelor componente: *istoria romilor, tradițiile romilor, politici educaționale și legislație nondiscriminatorie, comunicare în spațiul școlar cu elevii și părinții romi*.

07. Materiale educaționale privind școlarizarea, limba, istoria și tradițiile romilor

O subpagină web rezervată învățământului pentru romi este stocată pe pagina MEdC (www.edu.ro), în secțiunea dedicată învățământului în limbile minorităților. Din același loc, se poate accesa și „vechiul sit”, pe care se află stocate materiale și activități similare derulate de Minister între anii 1990 – 2005. Totodată, în secțiunea *Files* a Grupului electronic de soluții educaționale privind școlarizarea romilor, <sarau_romi@yahoogroups.com>, materiale vizând *romanipenului educațional*, destinate cadrelor didactice nerome care lucrează cu elevi și copii romi http://groups.yahoo.com/group/sarau_romi/files/.

V. Limba rromani. Planificarea lingvistică în România între anii 1990 – 2008

Gheorghe Sarău

01. Context

Dacă ar fi să comparăm situația de astăzi a frecvenței școlii de către elevii cu identitate rromă asumată cu cea de acum optsprezece ani, observăm o creștere de 1 ½., (în anul 1990, în sistemul educațional erau 109.325 elevi rromi – preșcolari și elevi de la cl. I-XIII -, iar la finele anului școlar 2006/2007, numărul acestora crescuse la 263.409, adică 7,52%, raportat la totalul de 3,5 mil. preșcolari, elevi și tineri din învățământul preuniversitar).

Pe de altă parte, comparând datele din anul 1990 cu cele din anii școlari ulteriori, în privința studiului orelor de limba și literatura rromani, respectiv de istoria și tradițiile rromilor ori a studiului integral în limba maternă rromani, se constată o creștere continuă E de

consemnat faptul că în anul școlar 1992–1993, când a debutat studiul limbii rromani și la nivelul claselor I-IV, doar 368 de copii rromi studiau limba rromani, la jumătatea perioadei - în anul școlar 1988/1999 - numărul acestora era de aproape 2000, iar în martie 2001 se ajunsese la peste 11.000.

În prezent însă, numărul de elevi rromi care a optat pentru studierea curriculumului adițional rrom (format din 3-4 ore săptămânale de limba și literatura rromani la nivelul claselor I - a XII-a, respectiv din ora de istoria și tradițiile rromilor, prevăzută la clasele a VI-a și a VII-a) ori care a trecut la studiul integral în limba maternă rromani a crescut de la 50 elevi, în anul 1990, la 26.805 - în anul școlar 2007/2008 (din care 320 învățau doar în limba maternă, la grădinițe și la cl. I-V), ceea ce înseamnă un salt spectaculos, incredibil, de 536 ori!

Raportat la numărul de elevi rromi cu identitate rromă asumată, care frecventează școla, observăm că între 9,81 % (în anul școlar 2006/2007) și 10,17% (în anul școlar 2007/2008) dintre elevii rromi optează, suplimentar, pentru orele de limba și istoria rromilor sau să studieze integral în limba maternă rromani.

02. Sistemul de învățământ pentru rromi

În România, familia rromă poate alege pentru copilul său:

a. învățământul cu predarea în limbile *română* sau *maghiară*, în funcție de tradiția locală și din familia de rromi. În cadrul acestui tip de învățământ, părinții pot solicita pentru copiii lor studierea suplimentară a 3-4 ore săptămânale de limba și literatura maternă rromani sau / și de istoria și tradițiile rromilor.

b. învățământul cu predare integrală în limba rromani (cu 4 ore săptămânale obligatorii de limba română).

03. Predarea limbii și literaturii rromani, a istoriei și tradițiilor rrome (în licee, școli și grădinițe)

a. Predarea a 3 ore săptămânale/clasă de limba maternă rromani, conform planului de învățământ, la cl. a IX-a – a XII-a (începând din anul 1990), *la Școlile Normale* (fostele licee pedagogice);

În România, predarea primelor ore de limbă rromani **a demarat în anul școlar 1990/1991**, la trei clase cu 50 de elevi rromi, ce se pregăteau să devină învățători rromi, în cadrul Școlilor Normale (Liceele Pedagogice) din București, Bacău și Târgu Mureș (câte 3 ore săptămânale). Școlarizarea viitorilor educatori și învățători rromi s-a încheiat în anul 1995, dar, sporadic, proiectul a fost replicat, îndeosebi din anul școlar 1995/1996 și, timid, din anul școlar 2001/2002, în cadrul altor licee pedagogice, din Bacău, București, Cluj Napoca, Iași, Slatina, Zalău etc., unde s-au studiat și aceste trei ore săptămânale de limbă maternă rromani.

b. Predarea a 3-4 ore săptămânale/clasă de limba maternă rromani, în trunchiul comun de discipline școlare, *la cl. I - a XII-a* (începând din anul 1992 și până în prezent), respectiv o oră / săptămână de istoria și tradițiile rromilor la clasele a VI-a și a VII-a.

Din anul școlar 1992–1993, se extinde studiul limbii materne rromani și la nivelul claselor I-IV, existând un număr de 368 copii rromi care studiau această disciplină, ca, în prezent, în anul 2008, numărul elevilor rromi care studiază limba, literatura, istoria și tradițiile rrome să ajungă la 26.805 (cu peste patru sute de profesori, în 41 de județe din 42).

c. Predarea integrală în limba maternă rromani, secondată de studierea obligatorie a 4 ore săptămânale de limba română.

Acest tip de învățământ a început în anul școlar 2001 / 2002, la Școala nr. 12 Măguri – Lugoj, din județul Timiș, apoi, din anul școlar, 2006 / 2007 s-a extins la Șc. nr. 1 din Orăștie, în județul Hunedoara, ca, din anul școlar 2007/2008 să se extindă, în același județ, și la Șc. nr. 1 Lupeni, respectiv la alte unități școlare, ca: Șc. Ineu (jud. Bihor), Șc. nr. 9 „Anton Pann” din Băila și Șc. Stoenesti din județul Olt. În prezent, 380 de elevi rromi sunt înscriși în învățământul monolingv de limba rromani.

Este de remarcat faptul că la cl. a V-a – a VIII-a de la Șc. 12 Măguri – Lugoj s-a făcut predarea parțială în limba rromani, cu trecere, treptat, spre învățământul monolingv rrom.

d. Predarea la grădinițe în limba rromani (cu abordări bilingve rromani - română) – experimentare cu începere din anul 2005 și până în prezent;

În anul 2005, la inițiativa organizației rrome „Amare Rromentza”, se introduce, în parteneriat cu ISJ Călărași, la Grădinița din Sărulești, predarea în limba rromani, cu abordare bilingvă, rromani – română, la o grupă cu preșcolari rromi căldărari, iar din anul 2006 proiectul a fost extins, de către aceeași organizație, în colaborare cu ISJ Iași, și la Ciurea (în județul Iași, două grupe). Învățământul preșcolar în limba rromani cu metode de predare bilingvă se extinde, din anul școlar 2006/2007, și la alte unități de învățământ preprimar, în prezent existând grupe cu preșcolari rromi la Bacău (trei grupe din anul 2007, la Șc. „Domnița Maria” din Bacău, la Șc. nr. 1 Dărmănești și la Șc. Gutinaș, Com Ștefan cel Mare), la Șc. nr. 12 Măguri (2 grupe) și la Șc. Ineu (Bihor, o grupă).

04. Predarea limbii rromani la nivel universitar

A. La Universitatea din București

1. la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine

a. Organizarea cursului facultativ (optional) de limba rromani

Începând cu anul univ.1992/1993, pentru prima dată în învățământul superior românesc, a fost inițiat studiul limbii rromani la Facultatea de Limbi și Literaturi Straine a Universității din București, prin ținerea, de către prof. *Gheorghe Sarău*, a unui curs "facultativ" (optional) de limba rromani. Organizarea acestui curs a fost posibilă numai cu concursul, înțelegerea și perseverența câtorva reputați dascăli ai învățământului superior românesc: prof. univ. dr. *Nadia Anghelescu* – șefa de atunci a Catedrei de Limbi și Literaturi Orientale, prof. univ. dr. *Lucia Wald*, reputat indo-europenist, și prof. univ. dr. *Iancu Fischer* – decanul, în acea vreme, al Facultății de Limbi și Literaturi Străine din Universitatea București, iar pentru reglementarea statutului acestui curs și pentru remunerarea profesorului *Gheorghe Sarău* a fost nevoie de intervenția energică a rectorului din acea vreme, prof. univ. dr. *Emil Constantinescu*, care a reușit să spulbere pseudopretextele de ordin juridic și financiar invocate de unii funcționari ai Universității.

Acest curs, care s-a continuat până în anul 2001 - chiar și după înființarea, în anul 1997, a unei secții de indianistică (hindi - limba rromani) – și s-a adresat studenților de la secțiile de limbi străine, celor de la Facultatea de filologie română, dar fiind deschis și altor studenți ai Universității sau din alte institute de învățământ bucureștene și din străinătate, celor care activează în domeniul rrom în cadrul unor organizații nonguvernamentale. Așa, de pildă, între cursanți s-au numărat și studenți de la facultățile de sociologie, teologie, drept, istorie, jurnalistică, muzică, psihologie, pedagogie, teatru etc.

b. Structurarea unei Catedre de indianistică în cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine din Universitatea București, cu prima promoție în 2001

În urma a trei oferte succesive, lansate de către prof. *Gheorghe Sarău* Universităților din Constanța (în octombrie 1991), din Craiova (în aprilie 1996) și din București (în aprilie 1996), Facultatea de Limbi și Literaturi Straine a Universității din București a îmbrățișat, în

mai 1996, ideea structurării unei Catedre de indianistică, unde să funcționeze, prin alternanță, secția *hindi* (ce avea astfel șansa să fie reluată după o întrerupere de 2 ani, prin plecarea profesorului L. Theban în India, ca profesor de limba română) și secția *hindi-romani*. Astfel, cu începere din anul universitar 1996/1997, s-a redeschis secția B. Hindi, iar din anul universitar 1997/1998, în urma examenului de admitere din toamna anului 1997, s-a deschis și secția *hindi-romani*. Pentru cele două secții (*B. hindi*, respectiv *B. hindi-romani*) au fost acordate cifre de școlarizare (anual, câte 7-10 locuri), prin alternanță, din doi în doi ani pentru fiecare secție. În anul universitar 1997/1998, secția *B. indianistică (hindi-romani)* a fost frecventată de 13 studenți ai Facultăților de Limbi și Literaturi Străine, respectiv, ai Facultății de Litere din București (12 studenți gaje și o studentă din etnia romilor, *Salomeea Romanescu*).

c. Secția B. limbă și literatură rromani, cu prima promoție în 2002

În perioada mai - august 1998, ca urmare a stăruințelor profesorului *Gheorghe Sarău*, cu sprijinul acordat de Partida Romilor (*Nicolae Păun* și *Gheorghe Ivan*) și de alți lideri rromi (*Vasile Ionescu*), decidenții Facultății de Limbi și Literaturi Străine din București (decan *Sanda Râpeanu* și șeful de catedră, conf. dr. *Viorel Bageacu*) și ai Facultății de Litere (prof. dr. *Horia Dan Mazilu*) acceptă ca, în locul secției de indianistică (*hindi-romani*), organizată din anul univ. 1997/1998, să se înființeze o secție de sine stătătoare "B. limba și literatura romani", cu începere din anul universitar 1998/1999, Ministerul Educației acordând 10 locuri distincte în acest scop. În urma examenului de admitere (organizat în două sesiuni, în septembrie și octombrie 1998), au fost admiși 8 tineri rromi la specializările română-romani (6 studenți), respectiv la specializările franceză/engleză-rromani (2 studenți). Și în continuare, se acordă, anual, câte 10-15 locuri candidaților rromi.

d. Secția A. limba și literatura rromani, cu prima promoție în 2008

Din anul universitar 2005/2006, secția *B. limbă și literatură rromani* se transformă în secție *A. limba și literatura rromani*, cu câte 20 de studenți, anual.

2. la Departamentul de Învățământ Deschis la Distanță (CREDIS) al Universității din București

a. Secția "institutori – limba rromani", din anul universitar 2000/2001 și până în iulie 2008. Promoții de absolvenți rromi: 2003, 2005, 2006, 2007, 2008 (între 30 –70 absolvenți de promoție);

În perioada 2000-2008, pregătirea institutorilor rromi - profesori de limba rromani./direcția de studii limba rromani, s-a realizat la Universitatea din București (Departamentul de învățământ deschis la distanță CREDIS), în cadrul unui program inițiat de M.Ed.C., în anul 2000, în parteneriat cu această universitate, și cu sprijinul financiar pentru studenți - îndeosebi pentru achitarea taxelor de studii ale acestora - acordat inițial de Fundația CEDU 2000+, apoi și de alți parteneri (preponderent, Reprezentanța UNICEF în România, Programul educațional PHARE pentru grupuri dezavantajate de elevi derulat de MECT, OSI Budapesta, CRCR Cluj Napoca, Fundațiile Providența și Noroc, Partida Romilor ș.a.).

Studenții de la această specializare au parcurs programa de limba și literatura rromani, prevăzută la secția de resort a Facultății de Limbi și Literaturi Străine, *B. Limba și literatura rromani*.

Cursanții rromi de la CREDIS au activat, în paralel, ca profesori de limba rromani sau/și de istoria și tradițiile romilor în școlile aflate în comunitățile lor de reședință.

b. Secția "pedagogia învățământului primar și preșcolar", din anul 2005, în cadrul Programului rural (PIR), cu promoție în 2008

În anul universitar 2005/2006, în cadrul Programului pentru Învățământul Rural (PIR), au fost admiși, la nivel de țară, și 50 de cursanți rromi, ca bursieri, care au absolvit, în anul 2008, secția “pedagogia învățământului primar și preșcolar”, beneficiind și de un curriculum nuanțat prin trei discipline facultative din domeniul limbii, literaturii și metodicii predării acestora (la Universitatea din București, Departamentul IDD CREDIS).

B. La Universitatea “Babeș – Bolyai” din Cluj Napoca - Facultatea de Psihologie și Științele Educației

Din anul universitar 2005/2006, prin Programul PHARE al MECT, adresat categoriilor defavorizate de elevi, s-au acordat 38 de burse pentru cursanții rromi, la secția IDD “pedagogia învățământului primar și preșcolar”, a Facultății de Psihologie și Științele Educației - UBB Cluj Napoca. Cursanții rromi beneficiază de curriculum nuanțat pentru discipline ce privesc limba, literatura, istoria și cultura rromani, cât și metodică predării acestora. Din anul universitar 2006/2007, alți 20 de cursanți rromi se pregătesc, la aceeași secție, cu burse oferite în cadrul programului menționat.

05. Formarea cadrelor didactice pentru limba rromani (institutori și profesori)

a. Formarea de învățători rromi la Școlile Normale (fostele licee pedagogice), ca un prim program, cu cicluri între anii 1990-1995, 1955-2000, 1996-2001, 2001-2006. În cadrul acestui Program, numărul de învățători și educatori a fost foarte mic, sub o sută, și datorită ciclului lung de formare (5 ani), dar și din rațiuni legislative (trecerea, în paralel, în țară, la formarea de institutori). Pe de altă parte, doar un număr restrâns dintre aceștia s-a dedicat predării limbii și literaturii rromani, cei mai mulți dintre absolvenți funcționând ca învățători și educatori, atât la clase cu elevi nerromi, cât și la clase cu elevi preponderent rromi.

b. Formarea intensivă, de scurtă durată, prin cursuri de vară de limba și metodică predării limbii rromani

Din anul 1999 și până în 2008, Gheorghe Sarău a organizat 14 școli de vară de limba și metodică predării acesteia (în anii 2002, 2006, 2007, 2008 – chiar câte două școli de vară), pentru câte 45-60 cursanți rromi fiecare (cooptați în fiecare lună septembrie a anului ca profesori necalificați, aflați, în paralel, în curs de calificare la IDD). Prima școală de vară a fost finanțată de Guvern (1999), cea de-a doua (2000) – de către Ministerul Educației Naționale, iar edițiile 2001 – 2008 au fost preluate financiar de Reprezentanța UNICEF în România. În verile anilor 2006, 2007 și 2008 s-au organizat câte două școli de vară, una din ele, anual, fiind finanțată de MECT. De remarcat și faptul că în anul 2002 Reprezentanța UNICEF a finanțat și o școală de vară pentru istoria și tradițiile rromi.

c. Formarea prin cursuri IDD

Aici se includ structurile de formare la distanță menționate mai sus, la tipul de predare în învățământul superior (secția *institutori - limba rromani – direcția de studii limba rromani* și secția *pedagogia învățământului primar și preșcolar*)

d. Formarea prin cursurile de zi ale Facultății de Limbi și Literaturi Străine – Universitatea din București

Secția de limbă rromani din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine are ca prim scop formarea de filologi, de traducători și traducători, dar, nu în ultim rând, și de profesori de limba rromani. Anual, din 1997 și până în prezent, au absolvit această secție între 10–20 de cursanți.

06. Producerea instrumentelor de lucru

A. Programe (curricula)

1. Programe școlare (curricula)

- de limba și literatura rromani

a. publicate de Gheorghe Sarău

1. Între anii 1992-1994, apar primele două programe școlare pentru predarea limbii rromani la liceele pedagogice, respectiv pentru cl. I – XIII:

Gheorghe Sarău [MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI ȘTIINȚEI] 1992, *Programa de limba și literatura romani pentru clasele de învățatori ale Școlilor Normale (cl. IX-XIII)* [elaborată de...] și aprobată, la data de 16 oct. 1992, de către Direcția Organizarea Activității Școlare-Serviciul pentru minorități, sub nr. 44. 081].

Gheorghe Sarău [MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI 1994, *Programa școlară pentru studiul limbii romani [clasele I-XIII]*, aprobată cu nr. 39910/1994, 23 p.

b. publicate de alți autori

Între anii 2001–2008, se elaborează programe noi de limba și literatura rromani, pentru clasele I–XII, de către autorii: Mihaela Zătreanu, Gheorghe Sarău, Elena Motaș, Camelia Stănescu, Pandelică Nicolae, Ionel Cordovan, Daniela și Pantilie Chircu Cristil, Gina Anton ș.a.

- de istoria și tradițiile rromilor

În anul 1999, Liviu Cernăianu publică prima programă școlară de istoria și tradițiile rromilor, care a fost revizuită și republicată în anul 2004 de autori rromi - Delia Grigore și Petre Petcuț - și nerromi, Laura Căpiță.

2. Programe pentru studiul limbii rromani la nivel universitar

1. În anul 1997, se elaborează prima programă de limba rromani la nivel universitar pentru indianistică (hindi-rromani), de către Gheorghe Sarău (rromani) și Laurențiu Theban (hindi), utilizată la Universitatea din București – Facultatea de Limbi și Literaturi Străine;

În anul 1998, Gheorghe Sarău elaborează *Programa pentru secția de limbă romani (B)* ce este inclusă în dosarul de autorizare, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, a unei secții **B** pentru această limbă, cu începere din anul univ. 1998/1999], 20 p.

2. În anul 2000, Gheorghe Sarău concepe prima programă de limba rromani pentru secția **IDD institutori – limba rromani** (inițiată la CREDIS – Universitatea din București).

B. Manuale școlare și materiale școlare auxiliare

1. Avându-l ca autor pe Gheorghe Sarău

Primele lucrări de limba rromani apărute în România l-au avut ca autor pe Gheorghe Sarău

- 1992 – *Mic dicționar rom-român* (București: Ed. Kriterion);
- 1994 – *Limba romani*. Manual pentru clasele de învățatori rromi (București: EDP, R.A.);
- 1995 – *Culegere de texte în limba țigănească*. Pentru clasele I-IV (București: EDP, R.A.). Edițiile ulterioare: *Culegere de texte în limba rromani*.

2. Avându-i ca autori pe Gheorghe Sarău, Camelia Stănescu și Mihaela Zătreanu

- 1998 – *Comunicare în limba rromani. Vakărimata. Anul I de studiu* (București: EDP, R.A.).

3. Având autori noi

- 2001 – *Limba mea, limba rromani (Abecedar)*, Autoare: Paula Mailat, Mirena Cionca și Olga Markus), Ed. Academprint, Tg. Mureș.
- 2001 – *Mirro anghlutno lil. Abecedar*, Autoare: Mihaela Zătreanu), București: Ed. Veritas.
- Între 2002 – 2004, Mihaela Zătreanu publică la aceeași Editură seria de manuale pentru clasele I – IV);

4. Manuale școlare publicate în baza noilor programe școlare

a. Avându-l ca autor pe Gheorghe Sarău

- la Editura Sigma din București

1. *Limba și literatura rromani*. Manual de comunicare, cl. I (2005);
2. *Limba și literatura rromani*, cl. a II-a. Abecedar (2005) – în colab. cu Camelia Stănescu;

Stănescu;

3. *Limba și literatura rromani*, cl. a III-a (2005);

4. *Limba și literatura rromani*, cl. a IV-a (2006);

5. *Limba și literatura rromani*, cl. a IX-a (2006);

- la alte edituri (Editura Alpha MDN, București)

6. *Limba și literatura rromani*, cl. a V-a (2007);

b. Având alți autori

1. *Limba și literatura rromani*, cl. a II-a. Abecedar. Autoare: Olga Markus (2005, București: ES Print);

2. Caietul pentru manualul *Limba și literatura rromani, cl. a II-a*. Abecedar. Autoare: Olga Markus (2005, București: ES Print)

3. *Limba și literatura rromani*, cl. a IV-a (București: EDP, R.A. 2006). Autori: Elena Nuică, Ionica Duroi și Stoica Mantu;

4. *Ghidul de limba și literatura rromani*, Șansa a II-a, nivel I – IV, București: Ed. Step by Step, 2006. Autoare: Camelia Stănescu și Daniela Cristil Chircu.

5. *Ghidul de limba și literatura rromani*, Șansa a II-a, nivel VI – X, București: Ed. Step by Step, 2006. Autoare: Gina Anton.

6. *Limba și literatura rromani*, cl. a VI-a, București: Vanemonde, 2008. Autori: Ionel Cordovan și Palfi Noemi.

7. *Limba și literatura rromani*, cl. a VII-a, București: Vanemonde, 2008. Autori: Gheorghe Sarău, Moise Gabriela și Marius Căldăraru.

C. Manuale și materiale auxiliare

Între anii 1990–2008, se publică un număr impresionant de lucrări auxiliare, cu destinație inclusiv școlară (a se vedea *Bibliografia* realizată de Gheorghe Sarău pentru perioada 1990–2008), între care: *Aritmetica bilingvă și Aritmetica trilingvă* (rromani – română–maghiară, autori: Ion Ionel și Mariana Ion-Costin, 1997, Tg. Mureș: Liga Pro Europa), *Manualul de istoria și tradițiile rromilor* (Ro MEDIA, București, 2003; autori: Petre Petcuț, Delia Grigore și Mariana Sandu) etc.

- Lucrările au fost publicate, în principal, de Editura Kriterion (colecția “Biblioteca Rromani”), Editura “Neo Drom”, Editura “Aven Amentza”, Editura Dacia Cluj Napoca, Editura Vanemonde și RO Media din București, Editura Veritas, Editura Sigma, Editura Salvați Copiii, Editura rromani Criss ș.a.

D. Cursuri universitare pentru limba, literatura și cultura rromani

- Între 2001–2005, Universitatea din București, prin Editura CREDIS a Departamentului de Învățământ Deschis la Distanță și prin Editura Universității din București, a publicat 10 lucrări și cursuri universitare pentru uzul studenților rromi de la institutori–limba rromani, respectiv de la secția de limba și literatura rromani (lexicologie rromă, morfologie și sintaxă, curs practic audio de limba rromani, istoria literaturii rromani, antropologie și folclor rrom, cultură și civilizație veche indiană - două titluri etc.

07. Cultivarea limbii și istoriei rromilor prin forme ale educației extrașcolare

- Din anul 2000, s-a organizat *Concursul național școlar de limba rromani* (anual, câte 70 concurenți din cl. a VII-a – a XII-a, iar la fazele locale și județene participă și elevii din cl. a II-a – a VI-a);
- Din anul 2008, s-a început organizarea unui concurs similar de *istoria și tradițiile rromilor* (pentru 70 concurenți, anual);
- Între anii 1998 – 2005, s-au desfășurat *Taberele de vară pentru limba și creația rromani*, iar în anii 2003, 2004 și 2005 s-a derulat și o *Tabără interculturală* (în fiecare an au participat câte 200 – 250 elevi rromi, care studiau limba rromani în școli);
- Din anul 2007, se derulează *Parada portului și dansului tradițional rrom* (170 elevi și instructori, Costinești, 6 zile / vară) etc.

08. Principii în promovarea limbii rromani în sistemul școlar și universitar

Autorii programelor, ai manualelor școlare, cât și profesorii de limba rromani, în demersul lor didactic, cultivă:

1. respectarea grafiei oficializate în cadrul Congresului al IV-lea al Uniunii Rome (Polonia, aprilie 1990);
2. promovarea în comunicarea alertă, pe internet, a grafiei alternative a limbii rromani, fără diacritice (cu grafeme de tipul: sh, zh, ch, ts = tz etc).
3. respectul și toleranța lingvistică (prin oferirea de variante pentru fiecare din dialectele majore: ursăresc, căldărăresc, spoitoresc (cositoresc) și carpatic), cu indicarea formei regulate, legitime, sub aspect fonetic, morfologic, sintactic și, mai ales, lexical;
4. încurajarea elevilor ca, pentru lexicul modern, să adapteze specific lexicul internațional și / sau din limba engleză, eludându-se, astfel, cuvinte de influență locală (din limbile din contactul de proximitate: română, maghiară, turcă, sârbă etc);
5. scrierea și comunicarea, cu orice prilej oferit, în limba rromani, cu respectarea grafiei oficiale pentru a se spori comprehensibilitatea la nivelul comunicării scrise.
6. recuperarea cuvintelor vechi din mostrele de folclor de la părinți și bunici, prin consemnarea lor scrisă sau prin înregistrări audio și filme.

09. Rezultate

- Număr de elevi care și-au asumat identitatea rromă: peste 263.409 (în 1990 erau 109.129);
- Număr de elevi rromi care studiază limba și/sau istoria rromilor: 26.805 (3-4 ore / săptămână);
- Numărul profesorilor de rromani și de istoria rromilor: între 420 – 460, în 40 - 41 județe;
- Peste 600 de mediatori școlari rromi;
- 42 inspectori cu problemele educaționale ale rromilor;
- 60 metodiști cu școlarizarea rromilor și predarea curriculumului rrom în județe;

- Predarea integrală în limba rromani la cl. I – a IV-a, la: Școala nr. 12 Măguri (Lugoj – jud. Timiș), Șc. 1 Orăștie și la Sc. 1 Lupeni (HD), Șc. Ineu (Bihor), Șc. Nr. 9 Anton Pann (BR), Stoenesti (OT) – 380 elevi rromi;
- Predare parțială în limba rromani la cl. V-VIII (Șc. 12 Măguri – Lugoj);
- Curriculum bilingv rromani – român în grădinițele de la Sărulești (jud. Călărași), Ciurea (Iași), Bacău (3 unități), Șc. nr. 12 Măguri (2 grupe), Ineu (BH);
- 7940 copii, adolescenți, tineri și adulți rromi au urmat “Șansa a doua” în intervalul 2005 - 2007. Alți 6300 a fost înscriși în anul șc. 2007 /2008; În program, se studiază, opțional, și o ora de limba maternă rromani,
- Peste 3000 cadre didactice nerome de la grupe și clase cu elevi rromi au urmat cursuri de formare continuă în rromanipen educațional, între 1994- 2008, în cadrul cărora au primit informații din domeniul limbii, istoriei și culturii rromilor.

10. Concluzii

Experiența dobândită de România după anul 1990, dar, mai ales, după anul 1998 - atât cantitativ, cât și calitativ - în direcția organizării sistemului de învățământ de / în limba rromani, o așează, incontestabil, pe un loc de întâietate mondială. Dar până la modelul intern ideal, cel „maghiar”, cu predare monolingvă – cu discipline predate integral în limba maternă rromani - cel puțin până la clasele a V-a, mai sunt multe de făcut.

VI. ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ÎN PENTRU RROMI ÎN ANUL 2008 (Gheorghe Sarău)

I. Situația frecventării școlii de către elevii rromi și a studiului în limba maternă rromani ori a orelor de limba și istoria rromilor

Conexând cu datele existente pentru anul 1990, numărul de elevi rromi a crescut, de la 109.325 (preșcolari, elevi de la cl. I-XIII), la finele anului școlar 2006 / 2007, la 260 105 elevi rromi (7,43 %, raportat la totalul de 3,5 mil. preșcolari și elevi din învățământul preuniversitar).

Totodată, a crescut, proporțional, și numărul de elevi rromi care a optat pentru studierea curriculumului adițional rrom – compus din 3-4 ore săptămânale de limba și tradițiile rromilor la nivelul claselor I-a XII-a, respectiv din ora de istoria și tradițiile rromilor, prevăzută la clasele a VI-a și a VII-a), ori care a trecut la studiul integral în limba maternă rromani (în anul școlar 2006/2007, 9,81 % elevi rromi au studiat, suplimentar, orele de limba și istoria rromilor sau în limba rromani din numărul total de elevi rromi care frecventau școala (deci, 25.525 din 260.105).

La finele anului 2007 / 2008, numărul elevilor rromi care studiază ore de limba rromani (ori în limba maternă rromani) a crescut la 26.805 (din care 320 învață doar în limba maternă, la grădinițe și la cl. I-V).

Tabel - Școlarizarea rromilor comparativ cu predarea limbii și istoriei rromani, în per. 1990-2008

An școlar	Nr. elevi rromi cu identitate rromă asumată	Nr. elevi rromi care au studiat limba și/sau istoria și tradițiile rromilor ori integral în limba rromani
2007/2008	263.409	26.805, din care 320 au studiat integral în limba maternă rromani
2006/2007	260.105	25.525, din care 140 au studiat integral în limba maternă rromani
2005/2006	243.008	24.903
2004/2005	220.000	24.129
2003/2004	183.176	20.528
2002/2003	158.128	15.708
1989 /1990	109.325	50

II. Tipologia studiului și cultivării limbii materne rromani în sistemul educațional din România

Tabel Măsuri ce au avut ca impact dezvoltarea studiului limbii materne rromani în sistemul școlar și extrașcolar

a. Dezvoltarea continuă a studiului limbii materne rromani în sistemul școlar și universitar

- 3-4 ore săptămânale/clasă. La finele anului școlar 2007/2008 un număr de 26.805 elevi rromi au studiat ore de limba și istoria rromilor cu 440 de profesori rromi, iar în anul școlar 2006/2007, existau 25.525 elevi, reprezentând 10% din eșantionul de elevi cu identitate rromă asumată care frecventează școla (de la grădiniță și până la cl. a XII-a) au studiat ore similare.
- 5 clase, la nivelul claselor I-IV, care studiază doar în limba rromani (la Șc. nr. 12 Măguri – Lugoj, jud. Timiș, 4 clase, din anul 2003, iar la Școala „Dr. Aurel Vlad”, Orăștie, jud. Hunedoara, 1 clasă din anul 2007).
- 5 grădinițe cu predare în limba rromani (cu metode de predare bilingvă, rromani – romană), la Sărulești – CL (1 grupă, proiect inițiat de „Amare Rromentza și UNICEF în anul 2005), la Măguri – Lugoj TM (2 grupe, din 2007), în jud. Bacău (3 grupe, din anul 2007, la Șc. „Domnița Maria” din Bacău, la Șc. nr. 1 Dărmănești și la Șc. Gutinaș, com Ștefan cel Mare).
- demararea, din anul școlar 2007/2008, a studiului parțial în limba rromani la nivelul claselor V-VII la Șc. Nr. 12 Măguri – Lugoj, TM (o clasă a V-a);
- continuarea studiului limbii rromani, ca secție principală A, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine din Universitatea București (un prim curs facultativ a fost înființat în 1992, o primă secție B, indianistică – rromani și hindi – în anul 1997, o primă secție B. rromani – în anul 1998 și, din anul 2005, o secție independentă ca primă specializare A, frecventată anual de cate 10-20 studenți rromi și nerromi, inclusiv de studenți europeni veniți cu burse Erasmus).
- continuarea studierii parțiale a limbii și literaturii rromani la Universitățile București și UBB Cluj Napoca, la Facultățile de Psihologie – Pedagogie, la grupele de studenți rromi, viitori profesori pentru învățământul primar și preșcolar (la CREDIS – Universitatea din București: din anul 2000, aprox. 200 absolvenți rromi și 32 cursanți în anul terminal IV (iunie 2008), iar la UBB sunt, în actualii ani I și II (2007/2008), 58 studenți rromi).

b. Dezvoltarea continuă a instrumentelor de lucru școlare (programele și manualele școlare, materiale educaționale extrașcolare)

- asigurarea programelor școlare de limba rromani (pentru cl. I – XII), de istoria și tradițiile rromilor (cl. a VI - a VII-a), cu autori rromi.

- reeditarea și finanțarea de noi manualele școlare pentru limba și literatura romani de către Minister (5 titluri în 2005, 4 titluri în anul 2006) sau în cadrul unor parteneriate, cu UNICEF, un manual de limba rromani pentru cl. a V-a în anul 2007, în 2008 fiind programate să apară alte două manuale de limba rromni, de cl. a VI-a și a VII-a).

c. În sistem extrașcolar

- organizarea anuală a unei Olimpiade naționale școlare de limba romani (nouă ediții, între anii 2000 – 2008), însoțită de recompensarea a 200 – 250 copii romi evidențiați la fazele concursului cu câte un loc la Concursul național de creație rromani, desfășurată la mare, organizată și finanțată de Minister și parteneri.
- finanțarea și desfășurarea primei ediții a Festivalului paradei și portului tradițional rrom (170 participanți, 6 zile, în august 2007, la mare, cu finanțare MECT, UNICEF și Partida Romilor) și continuarea lui în anul 2008, cu finanțare MECT și parteneri;
- desfășurarea în sistemul școlar, în anul 2007, a Concursului Național “Diversitatea”, cu mai mulți parteneri inițiatori (PER, DRI) și în anul 2008, cu finanțare MECT, Divers și PER.
- organizarea, în aprilie 2008, la Tîrgoviște, a primei ediții a Concursului național de istoria și tradițiile rromilor pentru elevii și liceenii care studiază în școli aceste discipline (MECT și Centrul de Studii Rome - Universitatea din București).

III. Principalele acțiuni / programe ce au fost întreprinse de către MECT și partenerii săi:

A. Proiectele/activitățile permanente pe care Ministerul le derulează, anual, cu finanțare proprie:

- Finanțarea de către Minister a locurilor distincte pentru copiii rromi absolvenți ai clasei a opta, la admiterea lor în clasa a IX-a la licee și școli de arte și meserii (anual, între 2000 – 3000 locuri).
- Finanțarea locurilor distincte pentru tinerii rromi absolvenți de liceu, în scopul admiterii acestora în diferite facultăți și colegii universitare (anual, au fost acordate între 398 – 420 locuri, în anul univ. 2007 / 2008 fiind acordate 454, iar pentru anul universitar 2008 / 2009, 493 locuri).
- Menținerea și finanțarea celor 42 de posturi de inspectori pentru problemele educaționale ale rromilor / minorității în structura inspectoratelor școlare județene.
- Finanțarea, în prezent, de către inspectoratele școlare județene a unui număr de 440 de catedre de limba și istoria rromilor, pentru profesorii rromi care predau aceste discipline în școli (3-4 ore săptămânale/clasă de limba și literatura rromani – la clasele I–XIII -, respectiv, o oră de istoria și tradițiile rromilor, prevăzută la clasele a VI-a și a VII-a).
- Finanțarea anuală, de către Minister, a Concursului național școlar de limba rromani (nouă ediții, între anii 2000–2008), pentru câte 104 participanți.
 - Extinderea Programului «Șansa a doua» și în anii școlari 2006/2007 și 2007/2008, demarat în anul școlar 2005/2006 în cadrul programului Phare, cu asigurarea remunerării cadrelor didactice (cl. I–IV și V-X).
 - Finanțarea unor grădinițe estivale premergătoare clasei I, pentru copiii rromi care nu au frecventat învățământul preșcolar (anual între 100- 200, în perioada 2004-2007).
 - Completarea setului de programe școlare pentru limba rromani și istoria rromilor (în prezent, există toate programele școlare pentru cl. I-XII).
 - Finanțarea reeditării de manuale școlare de limba și istoria rromilor (6 titluri, anual)..
 - Continuarea finanțării celor 5 clase cu predarea integrală în limba rromani la Șc. nr. 12 Măguri–Lugoj, jud. Timiș, extinderea predării parțiale în limba rromani și la nivelul

cl. V-VIII în această școală, cât și extinderea studiului în limba maternă rromani și în alte unități școlare (Orăștie, jud. Hunedoara, din septembrie 2007, o nouă clasă I).

- Continuarea implementării, în parteneriat cu organizația Amare Rromentza și UNICEF, a curriculumului bilingv rromani-român în grădinițe cu elevi rromi căldărari de la Sărulești (jud. Călărași, 2005-2008) și Ciurea (Iași, 2007/2008), dar și extinderea predării în limba maternă rromani la nivel preșcolar prin metode de predare bilingve la 3 grădinițe din județul Bacău, din anul școlar 2007/2008). Extinderea acestor inițiative, din septembrie 2008 și la Școala Ineu din jud. Bihor.
- Menținerea finanțării unei gustări gratuite pentru toți copiii - rromi și nerromi – în învățământul preșcolar și cel primar, cât și îmbunătățirea meniului, din anul 2008.
- Continuarea finanțării și în anii universitari 2006/2007 (anul II), 2007/2008 (anul III), în cadrul Programului pentru Învățământul Rural (PIR), a 40 de cursanți rromi, ca bursieri, care se pregătesc, în diferite universități, la distanță, pentru a deveni învățători și educatori.

B. Programe și măsuri ale MECT ce au ca impact formarea și cooptarea resursei umane rrome în sistemul educațional și în societate

1. Resurse umane în organizarea și funcționarea sistemului de învățământ pentru rromi

- Menținerea a două posturi de reprezentare a problematicii rrome la nivel educațional în cadrul MECT – DGÎLMRP;
- Menținerea posturilor de inspectori pentru problemele școlarizării romilor în structura inspectoratelor școlare județene (din 1999 și până în prezent);
- Formarea și cooptarea a 60 de metodiști rromi pentru problemele școlarizării romilor;
- Formarea a peste 600 de mediatori școlari rromi (în cadrul Programului PHARE al MECT pentru categorii defavorizate, la nivelul DGÎLMRP sau ca efect al parteneriatelor dintre această Direcție și ANR);
- Finanțarea anuală a unui număr cuprins între 420 – 440 catedre de limba și istoria romilor, pentru profesorii rromi care predau aceste discipline în școli

2. Formarea viitoarelor resurse umane rrome pentru societate

- Alocarea anuală de locuri distincte pentru copiii rromi absolvenți ai clasei a opta, la admiterea în clasa a IX-a la licee și școli de arte și meserii (câte 2500 – 3000 locuri anual);
- Acordarea anuală de locuri distincte tinerilor rromi absolvenți de liceu pentru admiterea lor în diferite facultăți (program demarat în anul univ. 1992/1993 și extins din anul univ. 1998/1999). Pentru anul univ. 2007/2008 au fost acordate 454 locuri distincte, pentru 2008 – 2009 un număr de 494 locuri).

3. Formarea continuă și inițială a resurselor umane rrome și nerrome care lucrează cu copii și elevi rromi

Cele mai importante direcții de acțiune, în anul calendaristic 2007, s-au referit la:

Formarea inițială și continuă a cadrelor didactice rrome
a. Formarea inițială a 40 profesori pentru limba rromani (3 module, 7 zile fiecare)
b. Perfectionarea a 60 metodisti pentru metodica predării limbii rromani și istoriei rromilor (6 zile)
c. Perfectionarea a 60 profesori de istoria rromilor (6 zile)
d. Perfectionarea a 260 profesori de limba rromani (6 zile)
e. Perfectionarea a 42 inspectori pentru școlarizarea romilor (5 stagii a 2 zile fiecare)
f. Formarea a 42 formatori județeni în rromanipen educațional (6 zile)

g. Formarea a 66 mediatori școlari rromi (6 zile)
h. Formarea a 62 formatori în Sansa a doua la nivelul fiecarui județ (3 zile)
i. formarea a 117 mediatori școlari rromi, în afara Programului Phare, împreună cu ANR (Agenția Națională pentru Romi)
Formarea continua a cadrelor didactice nerome
- în 2007 (420 cadre didactice nerome care lucrează cu elevi și copii rromi, din perspectiva rromanipenului educational, în 10 stagii a 2 zile fiecare)

Pentru aceste programe, MECT a acordat, în anul 2007, suma de 583.543.240 RON

În aceste programe, nu s-au inclus și cheltuielile cota –parte/elev rrom din Programele “Laptele și cornul”, “Rechizite”, “Bani de liceu” etc. și nici cheltuielile cota – parte ale MECT și ale ISJ-urilor în programe derulate pentru romi și categorii defavorizate în cadrul Programului educational PHARE.

Pentru **anul 2008**, se mențin aproximativ aceleași programe de formare, cărora li se adaugă și programul de formare a 235 de cadre didactice rrome din perspectiva măsurilor activ-participative la clasă.

Formarea initiala si continua a cadrelor didactice rome (iulie – decembrie 2008

- a.** Formarea initiala a 40 profesori pentru limba rromani (3 module)
- b.** Perfectionarea a 60 metodisti pentru metodica predarii limbii rromani si istoriei rromilor (6 zile)
- c.** Perfectionarea a 60 profesori de istoria rromilor (6 zile)
- d.** Perfectionarea a 260 profesori de limba rromani (6 zile)
- e.** Perfectionarea a 42 inspectori pentru scolarizarea romilor (5 stagii a 2 zile fiecare (mai, iunie, septembrie, octombrie)
- f.** Formarea a 42 formatori judeteni in rromanipen educational (6 zile)
- g.** Formarea a 66 mediatori școlari rromi (6 zile)
- h.** Formarea a 62 formatori în Sansa a doua la nivelul fiecarui județ (6 zile)
- i.** formarea a 120 mediatori școlari rromi, în afara Programului Phare, împreună cu ANR (Agenția Națională pentru Romi)
- j.** formarea a 235 cadre didactice rrome din perspectiva metodelor activ - participative

C. Megaprogramul educațional PHARE al MECT, adresat accesului la educație al categoriilor dezavantajate, cu accent pe școlarizarea copiilor rromi (între septembrie 2002 – nov. 2007 s-a derulat în două valuri, din ian. 2006 – s-a derulat ca val. III, până în nov. 2007, iar în perioada 2007–2009 cunoaște o ultimă fază, ca val IV, astfel:

- **valul I (PHARE 2001, 8,33 mil. EUR): sept. 2002–2004.** Programul s-a derulat în 74 școli și grădinițe cu populație școlară preponderent rromă din **10 județe** (Arad, București–sector 5, Buzău, Călărași, Cluj, Dâmbovița, Galați, Giurgiu, Hunedoara, Vaslui);
- **valul II (PHARE 2003, 11,33 mil. EUR): oct 2004–martie 2007.** Programul a fost extins în alte 116 unități școlare din **12 județe noi** (Alba, Bacău, Brăila, Covasna, Harghita, Ialomița, Iași, Maramureș, Mureș, Neamț, Sibiu, Vâlcea) și în 8 școli resursă din 3 județe din vechiul program (Arad, Cluj și Dâmbovița).
- **valul III (PHARE 2004, 5 mil EUR): 16 ian. 2006– nov. 2007.** Programul cuprinde unități școlare din **20 județe noi** (Argeș, Bihor, Bistrița, Botoșani, Brașov, Caraș Severin, Constanța, Dolj, Gorj, Ilfov, Mehedinți, Olt, Prahova, Sălaj, Satu Mare, Suceava, Teleorman, Timiș, Tulcea, Vrancea) și unități școlare din **7 județe din valul I** (București–sector 5, Buzău, Călărași, Galați, Giurgiu, Hunedoara, Vaslui).

- **valul IV (PHARE 2005, 9,33 mil. EUR): 2007–2009**, doar județele din cele 27 județe **val III** care au câștigat competiția de proiecte (la nivel de țară, doar 5 județe nu au fost cooptate în megaprogram).

Megaprogramul conține, în general, activități educaționale în favoarea copiilor rromi și a rromilor, a altor categorii de copii defavorizați, de tipul:

- acordarea, în perioada sept. 2003 - 2007, a unui număr de 55 de burse tinerilor rromi din comunitățile rrome din cele 10 județe ale valului I al Programului în care există școli cu elevi rromi, pentru a se forma, ca institutori–limba rromani, la Colegiul de învățământ deschis la distanță CREDIS – Universitatea din București. Din anul univ. 2006/2007, s-au alocat pentru o astfel de formare alte 38 locuri la UBB Cluj Napoca, iar din anul univ. 2007/2008 – alte 20 noi locuri, de asemenea la UBB Cluj Napoca.
- încadrarea în învățământ a tinerilor rromi din comunitățile cu școli în proiect (ca profesori necalificați în curs de calificare) pentru predarea curriculumului adițional rrom (limba rromani și/sau istoria și tradițiile rromilor, la nivelul celor 3-4 ore săptămânale);
- încadrarea și menținerea mediatorilor școlari rromi formați în diferitele valuri ale megaprogramului (64 mediatori școlari rromi pentru școlile din cele 10 județe aflate în Proiect în anii 2003–2004, de asemenea, formarea altor 103 mediatori școlari pentru noile nevoi ale Programului–valul II, în anii 2005 și 2006). Formarea, în prezent, a altor 280 mediatori școlari rromi pentru școlile din extensiile proiectului.
- formarea cadrelor didactice nerrome și rrome care lucrează cu copiii rromi și a inspectorilor rromi și nerromi;
- oferirea de cursuri de recuperare școlară comunității rrome, pentru copii, tineri și adulți, în cadrul școlilor din Program (îndeosebi de alfabetizare și/sau de completare a claselor primare, respectiv a claselor gimnaziale (după caz, componenta fiind însoțită și de profesionalizare, anume, de însușirea unei ocupații sau meserii), prin Programul “A doua șansă”, adoptat de M. Ed.C. în oct. 2005, testat în anul școlar 2005/2006, continuat și extins în anii școlari 2006/2007 și 2007/2008);
- continuarea și extinderea structurilor de instruire a preșcolarilor rromi care nu au frecventat învățământul preprimar în cadrul unor grădinițe estivale premergătoare școlii (3–4 săptămâni, în lunile august–septembrie, înainte de începerea clasei I);
- organizarea de “școli ale mamelor rrome” în comunitățile rrome din vecinătatea școlilor din proiect;
- elaborarea de materiale educaționale (unele bilingve, în text român și rrom) pentru preșcolarii și elevii ciclului primar, dar și manuale–ghiduri pentru cursanții și profesorii din „Șansa a doua”, la limba rromani și la toate disciplinele studiate;
- asigurarea unei modeste componente de rehabilitare spațiu școlar (părți din școală, clase, dependințe, grupuri sanitare, aducțiune apă) și de dotări (mobilier, material didactic, aparatură, mașini-unelte, după caz, mijloc de transport elevi ș.a.), de cele mai multe ori prin atragerea primăriilor în asigurarea de dotări complementare ș.a.

D. Măsuri și direcții strategice inițiate de Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului în cadrul Parteneriatului strategic special cu Reprezentanța UNICEF în România

Ministerul a continuat - în parteneriat și cu finanțarea acordată de UNICEF – și în anii 2005-2008 - o serie de programe (colaborarea a demarat în anul 2001):

- Editarea, în anii 2006 și 2007, a două lucrări, pentru uzul elevilor liceeni și al adulților, privind deportarea rromilor (*Lacrimi rrome*, cu mărturii ale supraviețuitorilor rromi, respectiv, romanul cu caracter autobiografic, *Cu moartea 'n ochi*, destinat elevilor rromi și nerromi);
- Editarea în anul 2007, a unui manual de limba rromani, pentru elevii rromi din clasa a V-a (sau din anul V de studiu), iar în 2008 vor fi editate altele două pentru cl. a VI-a și a VII-a;
- Continuarea formării, în verile anilor 2005-2008, a câte 55 cursanți rromi, în cadrul a trei școli de vară de limba și istoria rromilor, în scopul abilitării acestora să predea limba și istoria rromilor în învățământ;
- Continuarea «Programului național multianual de formare a cadrelor didactice nerrome care lucrează cu elevi și copii rromi» (PNMFCDN), inițiat de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului împreună cu Organizația “Salvați Copiii!” în anul 2004, într-o nouă formulă, în anul 2006, din perspectiva pregătirii a 150 formatori naționali în rromanipen educațional (ansamblul valorilor rrome, cu impact educațional), cu parteneriatul și cu sprijinul financiar asigurat preponderent de Reprezentanța UNICEF în România, de Biroul Regional P.E.R. (Proiectul pentru Relații Etnice – SUA) și de organizația rromilor «Romani CRISS».

E. Măsuri și activități derulate de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului în cadrul colaborării permanente cu diferite organizații neguvernamentale, guvernamentale și interguvernamentale

Pe lângă măsurile și direcțiile strategice concretizate în programele menționate, derulate de Minister sau în parteneriat cu UNICEF, în anul 2006, 2007 și 2008, Ministerul a colaborat, în continuare, cu mai multe instituții guvernamentale, neguvernamentale ori interguvernamentale, ca: **Romani CRISS**, în cadrul unor programe adresate elevilor, profesorilor și metodiștilor rromi, **Partida Romilor** (în 2006 a finanțat parțial Concursul național de limba rromani, a asigurat tabăra de limbă și creație rromani pentru elevii rromi participanți la olimpiada de limbă rromani, a finanțat un seminar de lucru cu inspectorii și metodiștii cu școlarizarea rromilor, iar în anul 2007 a acordat 40 de burse pentru studenții rromi care se formează la distanță ca profesori de limba rromani, a co-finanțat prima Paradă a portului și dansului tradițional rrom etc.), **PER** – formarea cadrelor didactice rrome și nerrome (în anii 2005 – 2007), derularea Programului național școlar “Diversitatea” (cu MECT, în anii 2007 și 2008), sprijin în elaborarea de acte normative privind implementarea diversității (în 2007)etc., **CRCR Cluj Napoca** (programul de gândire critică pentru profesorii rromi și studenții rromi la IDD CREDIS în anii 2005- 2008, Programul de burse pentru liceenii rromi – din septembrie 2007), **Institutul Intercultural Timișoara** (formare de cadre didactice nerrome care lucrează cu copii rromi, prin cursuri on-line și față în față), **Organizația „Amare Rromentza”** (în programul grădiniței cu predare bilingvă, în finanțarea și formarea de mediatori școlari și de asistenți pedagogici, în programul de evaluare a măsurilor strategice ale MECT din perioada 1990-2008 etc.), **Universitatea București** - Colegiul CREDIS, **UBB Cluj Napoca** și **Programul PIR** – în formarea de profesori rromi, **CEDU 2000+** (programul pentru tinerele mame rrome), **ANR** (vizite comune de documentare și de îndrumare în comunități rrome, program comun de formare a mediatorilor școlari rromi etc.), **Agencia „Împreună”** (în programe la nivel local), **Fundația “Ruhama”** din Oradea (expertiză în derularea grădinițelor estivale premergătoare clasei I) ș.a.

E. Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și-a continuat, între anii 2005 – 2008, proiectele/activitățile educaționale pentru rromi (cuprinse în H. G. 430/2001 și H. G. 522/2006), cărora li s-au adăugat toate activitățile educaționale pentru rromi ce și-au

demonstrat utilitatea și eficiența, între 1990 – 2001, s-au regăsit ulterior și în Strategia guvernamentală privind îmbunătățirea situației romilor - aprobată prin H.G. 430 / 25 aprilie 2001 și reînnoită prin H.G. 522/19 aprilie 2006) și, într-o formă extinsă, în planul general de măsuri elaborat în contextul Deceniului de incluziune a romilor.

G. Inițiative legislative privind învățământul pentru rromi și minorități

Î

Adaptarea legislativă la specificul învățământului pentru rromi și minorități naționale, în spiritul cultivării diversității (etnice, istorice, de gen, religioase etc.) în demersul educațional, al promovării dialogului intercultural

Pe lângă actele normative de acest tip emise în anii 2006 și 2007, în anul 2008 s-a continuat și se va continua această serie:

- Ordin privind aprobarea programei școlare pentru disciplina opțională „**Educație interculturală**” (curriculum la decizia școlii pentru învățământul gimnazial) și a programei școlare revizuite pentru disciplina opțională „Drepturile omului” (curriculum la decizia școlii pentru liceu) nr. 3774 / 22.04.2008;
- Notificarea MECT nr. 27 481/28 februarie 2008 cu activitățile privind admiterea candidaților romi în învățământul liceal și profesional de stat, în anul școlar 2008/2009;
- Notificarea MECT nr. 26 596/14 februarie 2008 privind profilul și tipurile de activități ale tutorelui școlar pentru elevii rromi de liceu;
- Notificarea MECT nr. 26 595/14 februarie 2008 privind exemple de activități ale metodistului pentru școlarizarea / predarea limbii și istoriei rromilor / ale profesorului de limba rromani;
- Notificare MECT nr. 25 436/ 28 ianuarie 2008 cu precizările MECT privind încadrarea mediatorului școlar;
- Notificarea MECT nr. 42 047/4 octombrie 2007 privind Fișa cu modalitățile de antrenare / motivare a cadrelor didactice (educatori/ învățători) în organizarea și derularea grădiniței estivale premergătoare clasei I (anual, 3-4 săptămâni în intervalul august – septembrie), destinată copiilor rromi și nerromi care nu au frecventat grădinița și urmează să se înscrie la cl. I
- Ordinul MECT nr. 1529/18 iul. 2007 privind dezvoltarea diversității în curriculumul național (publicat în M. Of. R. nr. 670/1.X.2007);
- Ordinul MECT nr. 1539/19 iul. 2007 privind normele de încadrare și de activitate ale mediatorului școlar (publicat în M. Of. R. nr. 670/1.X.2007);
- Ordinul MECT nr. 1540/19 iul. 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi (publicat în M. Of. R. nr. 692/11.X.2007);
- Notificarea nr. 29546/06. 04. 2007 privind *reactualizarea componentei CMIS* (Comisia Ministerială pentru Implementarea Strategiei de Îmbunătățire a Situației Romilor);
- Notificarea MECT nr. 28 859/26 martie 2007 referitoare la aprobarea *Fișei postului privind activitatea inspectorilor școlari pentru problemele educaționale ale romilor*.
- Nota MECT nr. 28859/23 martie 2007 privind *întregirea normelor* pentru inspectorii școlari pentru problemele educaționale ale romilor;
- Notificarea MECT nr. 26 256/12 februarie 2007 *privind aprobarea și derularea Fișei de lucru a metodiștilor pentru școlarizarea romilor*;
- Notificarea MEC nr. 48 897/13 noiembrie 2006 privind *Calendarul romilor* (cu destinație școlară);
- Notificarea MEC nr. 42 622/25 octombrie 2006 privind *derularea unor activități specifice școlarizării romilor*;

IV. Noi direcții de acțiune în domeniul Accesului egal la educație (cu referire, preponderent, la rromi)

În anul 2008, se continuă și inițiază programe ce au în vedere promovarea unui acces real la educație pentru grupurile vulnerabile (persoane care se confruntă cu o rată ridicată a sărăciei, persoane supuse unor discriminări etc.), prin atragerea în sistemul educațional de toate formele a segmentului de preșcolari și școlari rromi și nerromi care nu frecventează ori nu a frecventat niciodată școala, având vârstele obligatorii pentru a urma școala (6-16 ani), dar și a tinerilor și adulților din comunități defavorizate în scopul dobândirii competențelor școlare de bază și / sau de însușirea unei meserii pentru piața muncii.

În acest context, pe de o parte, se continuă Programul educațional PHARE adresat categoriilor dezavantajate (demarat în septembrie 2002, generalizat, în prezent, la nivel de țară), și, pe de altă parte, din fondurile structurale, se derulează, din vara anului 2008, un megaprogram adresat preșcolarilor rromi și nerromi, care fie nu au frecventat grădinița și vor fi coopțați la clasa I și asistați moral, material și educațional, fie au abandonat clasele I și / sau a II-a și au încă vârsta legală de reinserție școlară în clasa corespunzătoare.

a. Continuarea Programului educațional PHARE pentru categoriile dezavantajate

Megaprogramul educațional PHARE al MECT, adresat accesului la educație al categoriilor dezavantajate, cu accent pe școlarizarea copiilor rromi (între septembrie 2002 – nov. 2007) s-a derulat în două valuri, din ian. 2006 – s-a derulat ca val. III, până în nov. 2007, iar în perioada 2007–2009 cunoaște o ultimă fază, ca val IV, așa cum s-a arătat mai sus.

b. Demararea din fondurile structurale, în vara anului 2008, de către Direcția de Învățământ în limbile Minorităților Naționale și Relația cu Parlamentul și partenerul său, Fundația rromă Ruhama, a Programului strategic „Toți la grădiniță! Toți în clasa I”, cu componente integrate pentru creșterea accesului la educație și a nivelului educațional al copiilor din comunități defavorizate, cu precădere rromi.

Obiectivul proiectului îl constituie prevenirea și corectarea părăsirii timpurii a școlii în rândul copiilor cu vârste între 5-8 ani din 420 de comunități dezavantajate, cu pondere ridicată de romi, îndeosebi în localitățile rurale și urbane mici din România, prin implementarea de alternative educaționale pentru preșcolari și părinții acestora. Se preconizează ca în septembrie 2008, 8.400 copii cu risc de părăsire timpurie a școlii, în special copii din mediul rural, din comunitatea romă sau provenind din familii sărace, participanți la programul cu durata de trei săptămâni „Grădinița de vară” la nivel național, să intre în clasa I, unde vor fi asistați moral, material și educațional până la terminarea clasei I. Totodată, un număr de 6000 elevi cu risc de părăsire timpurie a școlii, în special copii din mediul rural, din comunitatea rromă ori provenind din familii sărace, persoane cu performanțe școlare scăzute, vor lua parte la activitatea „Școala după școală”, dar și 420 reprezentanți ai comunității rrome defavorizate – promotorii comunitari – instruiți și activați pentru procesul de dezvoltare comunitară.

Dintre rezultate menționăm:

- creșterea cu 10 % a procentului de copii cu vârstă de școlarizare, înscriși în clasa I, proveniți din 420 de comunități dezavantajate;
- reducerea cu 75% a ratei de abandon școlar în clasa I în rândul elevilor proveniți din cele 420 de comunități dezavantajate;
- creșterea gradului de conștientizare în rândul familiilor dezavantajate, cu accent pe familiile rrome, despre importanța educației copiilor și a implicării părinților în susținerea acestora;
- model de bună practică în educația incluzivă pentru preșcolari și elevi de clasa I proveniți din comunitățile defavorizate dezvoltat, implementat și validat;

- creșterea cu 20% a contingentului de elevi de clasa I proveniți din comunitățile defavorizate menținuți în sistemul de educație;
- creșterea cu 40% a gradului de pregătire preșcolară a copiilor proveniți din comunitățile defavorizate în vederea integrării școlare ș.a.

Acest program se înscrie în seria de programe menite să asigure participarea crescândă a elevilor preșcolari, școlari și liceeni rromi la procesul educațional.

c. Continuarea de programe adresate elevilor minoritari în profil intercultural

Organizarea de către Minister și parteneri:

- a unor *tabere interculturale*, în perioada 2003-2005, cu participarea, anuală, a câte 250 de elevi minoritari care studiază în limba maternă și a elevilor români;
- a unui *Festival al portului și dansului tradițional rrom*, pentru evidențierea diversității folclorice rrome, cu participarea a câte 180 de elevi și profesori însoțitori, în anii 2007 și 2008;
- a unui *Festival național școlar „Diversitatea”*, cu participarea, la nivel național, a 8.000 de elevi din rândul tuturor etniilor, în anii 2007 și 2008.

Pe lângă manualele de istoria și tradițiile fiecărei minorități, care se predau la clasele a VI-a și a VII-a, în contextul Ordinului MECT nr. 1529/18 iul. 2007 privind dezvoltarea diversității în curriculumul național (publicat în M. Of. R. nr. 670/1.X.2007), Centrul Regional PER, împreună cu organizațiile reprezentative ale minorităților și MECT editează în anul **2008** pentru uzul elevilor liceeni un manual de educație interetnică.